

Лаўрэаты прэміі
Прэзідэнта
краіны

С. 6

Нацыянальная
музычная:
браць альбо... ?

С. 7

Што дае статус
экспертаў
UNESCO?

С. 13

Маркетынг
фэстывалю для
малога горада

С. 3

Праекты развіцця

Сёння гаворка — пра Віцебшчыну, дакладней — пра Пастаўскі раён, знакамiты найперш Мiжнародным фэстам «Звіняць цымбалы ды гармонiк». Але ці ён адзiн вызначае творчую брэндавасць раёна? Безумоўна, не. Таму мясцовай культуры мы вырашылі прысвяціць асобны артыкул. Хаця б з той нагоды, каб найбольш выразна акрэсліць мясцовыя (у тым ліку сельскія) сацыяльна-культурныя тэндэнцыі, асвятленню якіх iншым разам замянае неабходнасць падрабязна адлюстроўваць шчаслівыя перыпетыі згаданага фэсту...

Яўген РАГІН, Кастусь АНТАНОВІЧ,
Мiнск — Мiнская вобласць —
Гродзенская вобласць —
Вiцебская вобласць — Мiнск

Брэнд —
"Каралеўскі" ...
сыр. А для душы?

Аказалася, што тэндэнцыі тыя характэрныя для Віцебшчыны ў цэлым (пісалі пра гэта яшчэ летам): сельскае насельніцтва мігрыруе ў пошуках больш хлебных рабочых месц. На Пастаўшчыне, да прыкладу, надвячоркам збочылі з шашы ў бок вёскі Рэдута, хацелі адшукаць клуб ці бібліятэку, а ў выніку патрапілі ў «княства» цемры і сухога бадылля ці не ў чалавечы рост. І сама напалохаліся, і тых пенсіянераў спужалі, хто трэці сон бачыў. Але ці многа такіх засталася ў паўзабытай вёсцы?

"Горды не можа
працаваць у культуры..."

У Камаі прыехалі позна. Вёска — даўно знаёмая. Касцёл абарончага тыпу, дзе служыў літаратар і святар Казімір Сваяк, маляўнічыя пейзажы і гасцінныя людзі — усё гэта час ад часу прымушае-прывабляе журналістаў «К» скіравацца ў чарговую камандзіроўку менавіта сюды...

Якія праблемныя кропкі ў культуры Пастаўшчыны намацалі карэспандэнты "К", а таксама старшыня райвыканкама?

Чытайце на старонках 10 — 11.

Так уваасабліяцца "Спораўская полька". / Фота прадастаўлены Інстытутам культуры Беларусі

"СТРЫЛКА" ДЫ СЦВІГА НАМЁТКА,

На гэтым тыдні на пасяджэнні Беларускай рэспубліканскай навукова-метадычнай рады па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры былі разгледжаны прапановы па неабходнасці надання статусу нематэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасці шэрагу элементаў нематэрыяльнай спадчыны. Сярод іх побытавы танец "Спораўская полька" в. Спорава Бярозаўскага раёна; веснавы абрадавы карагод "Стрылка" в. Бездзеж Драгічынскага раёна; абрад "Насіць намётку" в. Папшычы Глыбоцкага раёна; традыцыі вырабу валёнак у Міёрскім раёне; спеўны стыль Тураўскага міжрэчча Прыпяці — Сцвігі; тра-

дыцыя вырэзвання з паперы (выцінанкі-выбіванкі) у Навагрудскім раёне; традыцыя шанавання Святога каменя ў в. Крамянец Лагойскага раёна; выканальніцкае майстэрства ў жанры казкавай прозы Лідзіі Цыбульскай з в. Магільна Уздзенскага раёна. Гэтыя традыцыі з'яўляюцца яркімі ідэнтыфікатарамі культур лакальных супольнасцей Беларусі. Акрамя таго быў разгледжаны і элемент агульнанацыянальнага значэння — Урачыстасць у гонар ушанавання абраза Маці Божай Будслаўскай (Будслаўскі фэст).

С. 2

"Круглы стол" "К"

А "сіта" для сублімацый бракуе...

Ці варта крытыкаваць рэстаўратора па крытэрыі "падабаецца/не падабаецца"?

Мяркуючы па водгуках у медыяпрасторы, у рэстаўрацыі ў нас разбіраюцца не раўнуючы ўсе — за выключэннем архітэктараў-рэстаўратораў. Іх працу крытыкуюць, карыстаючыся крытэрыем "падабаецца/не падабаецца". Болей за тое — нехта ўвогуле сумняваецца ў іх існаванні! І рэдка даюць слова ім самім. І таму калі архітэктар-рэстаўратар Вадзім ГЛІННІК (адзін з нешматлікіх на Беларусі спецыялістаў, якія маюць дыплом міжнароднага ўзору) выказаў задуму правесці "круглы стол", мы пагадзіліся без ваганняў. Думалася, для прадстаўнікоў прафесіі гэта будзе магчымасць абараніць "гонар мундзіра" ад прыдзірлівай і неміласэрнай грамадскай крытыкі. Аднак "носьбіты" апошніх такой магчымасці не скарысталіся. Гутарка ад пачатку і да канца вялася зусім пра іншае — пра тыя праблемы, якія сустракае прафесіянал у сваёй дзейнасці. Так, ізноў пра праблемы — фактычна, пра тыя самыя, што ва ўсіх на слыху. Але ўдумлівы падыход да справы сведчыць: гэта зусім не тыя праблемы, якія вырашаюцца проста. Метады а-ля "забраць ды падзяліць" наўрад ці тут прымальныя. Удзел у "круглым stole" ўзялі архітэктары-рэстаўратары розных пакаленняў: Аляксандр КАНАВАЛЕНКА, Галіна ЛЕВІНА, Раман ЗАБЭЛА, Валянціна СМЯЯН. Мадэратарам выступіў рэдактар аддзела "К" Ілья СВІРЫН.

Ілья СВІРЫН: — Адзін з апошніх скандалаў, звязаных з тэмай аховы спадчыны, тычыцца дома па адрасе Рэвалюцыйная, 28 у Мiнску — старой камяніцы з ляпнінай на фасадзе, якая ў выніку "рэстаўрацыйнага" ўмяшальніцтва пераўтварылася ў голую жалезабетонную каробку. Натуральна, узнікае пытанне: чаму так адбылося?

Вадзім ГЛІННІК: — Мне цяжка казаць, бо я не ведаю дэталей.

Ілья СВІРЫН: — Дзіўна чуць, улічваючы, што вы з'яўляецеся навуковым кіраўніком аб'екта...

Вадзім ГЛІННІК: — І тым не менш, гэта так! Па прапанове "Мiнскай спадчыны" мяне сапраўды прызначылі навуковым кіраўніком, але ні ў даследаванні аб'екта, ні ў распрацоўцы праекта браць удзел не даводзілася. Улетку міну-

Архітэктурныя праекты не абаронены аўтарскім правам. Заказчыкі гэта добра ведаюць і ахвотна выкарыстоўваюць у сваіх інтарэсах. А з праектам можна рабіць літаральна ўсё што заўгодна — не толькі змяніць, але і ўвогуле праігнараваць тое ці іншае рашэнне.

лага года быў праведзены тэндар на вызначэнне інвестара, мы пачалі працаваць сумесна з калегамі з "Грамадзянпраекта" над падрыхтоўкай праектнай дакументацыі... І раптам інвестар мне паведаміў, што на аб'екце поўным ходам ідуць будаўнічыя работы! Як толькі я ўбачыў, што там паспелі нарабіць, дык адразу выказаў свой пратэст, а потым адмовіўся і ад навуковага кіраўніцтва. Можна, дэ-юрэ я пакуль яшчэ і выконваю гэтыя функцыі, хаця дагавор са мной так і не заключылі. Тэхнічны стан будынка быў вельмі дрэнны, амаль аварыйны, але тыя рашэнні, якія прымяняліся для ўмацавання яго канструкцыі, прывялі да страты самага важнага — аўтэнтычнай ляпніны. Прычым няма сумневаў у тым, што пры выкарыстанні іншых будаўнічых метадаў гэтых страт можна было пазбегнуць.

Ілья СВІРЫН: — Але як такое ўвогуле было магчыма? Гэта ж парушэнне самой логікі рэстаўрацыйнага працэсу: спачатку даследаванні, потым праект, потым ужо самі работы.

Пра не адзін рэстаўрацыйны нонсэнс і канфлікт, а таксама пра варыянты іх вырашэння чытайце на старонках 2 — 5, 7.

"Круглы стол" "К"

(Працяг. Пачатак на старонцы 1.)

Аляксандр КАНАВАЛЕНКА: — Неяк са мной здарыўся ўвогуле анекдатычны выпадак. Паехаў я ў адпачынак — і раптам тэлефонны званок. Заказчык кажа: "Мы тут здаём аб'ект, але ў нас праблема: праектная дакументацыя не адпавядае выкананым работам". Уяўляеце, да якога абсурду дайшло!

Ілья СВІРЫН: — У сэнсе, вас папрасілі змяніць дакументацыю ўжо пасля таго, як работы былі выкананы?

Аляксандр КАНАВАЛЕНКА: — Падрадчыкі вырашылі па ходу "ўдасканаліць" праект... На жаль,

казчык надзвычай кампетэнтны. Ёсць дзяржаўная палітыка ў сферы аховы спадчыны, ёсць інфраструктура — арганізацыі і канкрэтныя спецыялісты. Але пры гэтым сама спадчына раз за разам нясе неперапраўныя страты. Таму прэтэнзіі ў наш адрас з боку грамадскасці варта прызнаць справядлівымі.

Валянціна СМЯЯН: — Амаль заўсёды рэстаўрацыя цягне за сабою рэканструкцыю і прыстасаванне пад новыя функцыі. Адпаведна, мы павінны ісці на пэўныя кампрамісы, каб захаваць помнік і адначасова выканаць тыя сучасныя стандарты, якім абавязкова павінны адпавядаць аб'екты грамадскага

Ці варта крытыкаваць рэстаўратара па крытэрыі "падабаецца/ не падабаецца"?

распрацаваныя для звычайных будынкаў. Жалезабетонная абойма падалася ім належным спосабам выканання пастаўленай задачы. А вось мэту захавання аўтэнтычнага фасада (у якім сама "соль" помніка) ніхто перад імі не паставіў.

Галіна ЛЕВІНА: — У разуменні многіх заказчыкаў, гісторыка-культурная каштоўнасць — гэта вонкавая абалонка, знешні выгляд. І зусім няважна, з дапамогай якіх тэхналогій і матэрыялаў яго аднаўляць. Часам і ўвогуле кажуць: маўляў, мы нават лепей зробім, чым было раней. Таму важна, каб у людзей фарміравалася больш грунтоўнае ўсведамленне таго, што ж ёсць спадчына.

для спадчыны. У сувязі з гэтым маю пытанне. Прыход прыватнага капіталу ў сферу рэстаўрацыі многія ўспрымаюць з надзеяй: маўляў, гаспадар парупіцца лепей за дзяржаву. Усе прысутныя маюць досвед, здатны падмацаваць альбо разбурыць гэтыя надзеі. Ці сапраўды інвестары зацікаўлены ў аднаўленні помнікаў спадчыны — альбо гістарычнае мінулае будынка ўспрымаецца імі толькі як "нагрузка" да нерухомасці?

Валянціна СМЯЯН: — Інвестар зацікаўлены тады, калі яму выгадна. Прыкладам, калі статус помніка спадчыны дазваляе зрабіць зручны адступленні ад

А "сіта" для сублімацый

досыць звыклая практыка. Тым больш, архітэктурныя праекты не абаронены аўтарскім правам. Заказчыкі гэта добра ведаюць і ахвотна выкарыстоўваюць у сваіх інтарэсах. Калі нехта зменіць хоць слова ў чужой песні, яе аўтар мае падставы нават у суд падаць. А з праектам можна рабіць літаральна ўсё што заўгодна — не толькі змяніць, але і ўвогуле праігнараваць тое ці іншае рашэнне. І гэта сэнна — спрэс, як у галіне рэстаўрацыі, так і ў новым будаўніцтве. Нават з творамі такога паважанага архітэктара, як Барыс Школьнікаў, на стадыі рэалізацыі робяць немаведама што.

Вадзім ГЛІННІК: — Выпадак з Рэвалюцыйнай, 28 дае падставы задумацца: ці эфектыўна ў нас арганізавана ўзаемадзеянне розных структур у сферы рэстаўрацыі і аховы спадчыны? Як магло стацца, што аб'ект у самым цэнтры Мінска быў, па сутнасці, страчаны? І гэта пры тым, што ім займаліся прафесійныя рэстаўратары, ды і за-

карыстання — скажам, датычныя супрацьпачарнай бяспекі.

Вадзім ГЛІННІК: — Яшчэ на пачатку трэба вызначыць, што ж мы ахоўваем у будынку. Можна ўзяць пад ахову абсалютна ўсё, і ў такім выпадку атрымаецца музейны экспанат без ацяплення і каналізацыі. Натуральна, музейфікаваць такім чынам усе помнікі архітэктуры па тых ці іншых прычынах немагчыма. Проста захоўваць, ніяк іх не выкарыстоўваючы, — таксама не выйсце. Калі ў будынку няма жыцця, ён спакваля гіне. Адпаведна, паўстае праблема прыстасавання і выкарыстання помнікаў. Дакладна вызначаны прыярытэты дазваляюць і захоўваць, і выкарыстоўваць.

У выпадку з той камяніцай на Рэвалюцыйнай прыярытэты былі вызначаны памылкова. Была пастаўлена задача захаваць трываласць лядшчых сцен. Прафесійныя інжынеры зрабілі добрасумленны праект па іх умацаванні — так, як гэтага патрабуюць нарматывы,

На самым пачатку работ трэба вызначыць, што ж мы ахоўваем у будынку. Можна ўзяць пад ахову абсалютна ўсё, і ў такім выпадку атрымаецца музейны экспанат без ацяплення і каналізацыі. Музейфікаваць такім чынам усе помнікі архітэктуры немагчыма. Проста захоўваць, ніяк іх не выкарыстоўваючы, — таксама не выйсце.

Вадзім ГЛІННІК: — Нават у дзяржаўным спісе гісторыка-культурных каштоўнасцей не заўсёды вызначана, якія элементы таго ці іншага помніка знаходзяцца пад аховай. Прыязджаеш — дом стаіць, а кафляныя печкі і дэкор кудысьці зніклі. І нават спагнаць няма з каго!

Галіна ЛЕВІНА: — Важна захоўваць не толькі знакавыя помнікі, але і іх натуральнае культурнае асяроддзе. У тым жа Міры замак атачае традыцыйны для мястэчка ландшафт, у якім ацалела нямала старых камяніц. Але тое, што цяпер робіцца з былым дваром сінагогі, прымушае схапіцца за галаву: надбудоўваюць, перабудоўваюць...

Ілья СВІРЫН: — Гэты комплекс не мае статусу помніка спадчыны ды адпаведнай шылды са словамі "Ахоўваецца дзяржавай", як і многія з тых старых будынкаў, што ствараюць атмасферу мястэчка. І таму развіццё турінфраструктуры, якое там цяпер адбываецца, і сапраўды можа несці пэўную пагрозу

норм праектавання. Але калі ты заводзіш гутарку пра тое, што пад час рэстаўрацыі было б няблага аднавіць аўтэнтычныя элементы, бо для гэтага ёсць добрая дакументальная аснова, зацікаўленасць адразу згасае. Здараецца, заказчык і ўвогуле забываецца, што падпісваў ахоўны абавязальства. І рэдкі інвестар успрымае статус помніка як нешта важнае і самакаштоўнае, дый тое зазвычай у выпадках, калі з часам можна разлічваць на дывідэнды — прыкладам, праз турыстаў. Але зазвычай інвестары альбо выконваюць патрабаванні закону, альбо шукаюць спосабы іх абыйсці.

Аляксандр КАНАВАЛЕНКА: — У Заходняй Еўропе капіталізм таксама спараджае пэўныя праблемы захавання спадчыны, але там яны вырашаюцца іначэй. Аднойчы давялося папрысутнічаць на прыёмцы гольф-клуба, створанага ў былым маентку непада-

Фактаграфія

Таццяну Мархель

з юбілейнай датай павіншаваў Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка. Кіраўнік дзяржавы адзначыў псіхалагічную глыбіню і самабытнасць вобразаў, створаных артысткай.

На 7 лютага

запланавана пасяджэнне калегіі Міністэрства культуры "Аб выніках работы арганізацыі Міністэрства культуры ў 2013 годзе і задачах на 2014 год", якое адбудзецца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

У сядзібе Агінскіх,

што ў Залессі на Смагоншчыне, запланавана завяршыць рэстаўрацыйныя работы да верасня бягучага года. Нагадаем, аб'ект пачаў адраджацца ў 2011-м.

Да 1 лютага

назавуць імёны фіналістаў конкурсу на стварэнне гімна Чэмпіяната свету па хакеі-2014. Мяркуецца, што творы, якія зоймуць першыя тры пазіцыі, будуць гучаць на мерапрыемствах хакейнага саборніцтва.

"Авель":

здымкі стужкі, што займела статус нацыянальнага кінапраекта, распачнуцца 28 лютага ў сталіцы. Рэжысёр фільма Уільям Дэ Віталь абяцае для фільма рэкордныя трукі і ўдзел знакамітых каскадзёраў свету.

Фестываль фокуснікаў

Культурная сталіца Беларусі-2014 — Гродна — прыме 8 — 9 лютага. Мяркуецца, што фестываль пройдзе ў адкрытым канцэртным і конкурсным фармаце. Чакаецца ўдзел блізу 70 артыстаў з розных краін.

Фотасюжэт нумара

Намётка, "Стрылка" ды Сціга

(Заканчэнне. Пачатак на старонцы 1.)

Усе прапановы знайшлі падтрымку ў Рады, а таму застаецца толькі дачакацца адпаведнай паставы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь аб уключэнні названых элементаў у Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь. Варта адзначыць, што сэнна абмяркоўваецца магчымасць намінацыі Будслаўскага фестывалю ў Рэпрэзентатывны спіс нематэрыяльнай спадчыны UNESCO.

Таццяна МАРМЫШ, намеснік начальніка аддзела навукова-метадычнага забеспячэння дзейнасці па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Інстытута культуры Беларусі

Фота — ад Інстытута культуры Беларусі

Валенне валёнак і расчэсванне воўны ў вёсцы Запаласе Міёрскага раёна.

Носьбіты спеўнага стылю Тураўскага Міхрэчча Прыпяці — Свігі.

Выканальніца казкавай прозы Лілія Цыбульская з вёскі Магільна на Уздзеншчыне.

Абрад "Насіць намётку" у вёсцы Папшычы Пльбоцкага раёна

Традыцыйнае вырашэнне з паперы (выцінанкі-выбіваанкі) на Навагрудчыне.

лёк ад Нотынгема ў Вялікабрытаніі. Быў вельмі ўражаны! Уяўляецца, прадстаўнікі інспекцыі па ахове спадчыны выявілі, што колер швоў у адноўленай кладцы мае трохі іншае адценне, чым колер аўтэнтчнага матэрыялу. На вока гэтыя нюансы даволі цяжка ўлавіць, а з часам яны б, мабыць, і зусім знівелюваліся. Тым не менш, гаспадары паставіліся да заўваг вельмі сур'ёзна: доўга апраўдваліся, абяцалі выправіць. І паспрабаваў бы хто з іх памяншаць сталярку на пластыкавыя шклопакеты! На вялікі жаль, нашы інвестары арыентуюцца на тыя парадкі, якія ўсталяваліся ў сферы аховы спадчыны Масквы. Мне давялося неаднойчы працаваць з тамтэй-

Нашы інвестары арыентуюцца на тыя парадкі, якія ўсталяваліся ў сферы аховы спадчыны Масквы. У якасці апошняга аргумента яны любяць паўтараць: **аб'ект — мой, я — уласнік, магу рабіць тое, што лічу патрэбным...**

час мне здавалася, што з інвестарам удалося дасягнуць паразумення. Я памыляўся, бо ў выніку атрымаўся менавіта рэстаранны комплекс. Да сёння чую абяцанні нешта змяніць...

Ілья СВІРЫН: — Такое развіццё падзей — прадказальнае: рэстараны прыносяць гарантываны прыбытак, у адрозненне ад культурных імпрэз. Але часам логіка ўласнікаў мне ўвогуле незразумелая. Чаму, напрыклад, была знявечана пад час “рэстаўрацыі” царква ў Валовелі на Драгічыншчыне — ці не самы выразны помнік драўлянага народнага барока XVIII стагоддзя?..

Аляксандр КАНАВАЛЕНКА: — Тут мы пераходзім да іншай катэгорыі ўласнікаў — культурных арганізацый. Я пачынаў прафесійную дзейнасць у 1969 годзе з удзелу ў рэстаўрацыі комплексу царквы святога Мікалая ў Магілёве — аднаго з найкаштоўных помнікаў праваслаўнага дойлідства краіны. Тады ўдалося выявіць самабытную архітэктурную школу, уласціваю для праваслаўных храмаў Магілёўшчыны, — унікальны культурны феномен. Але пасля таго як храм перадалі вернікам, я стараюся ў Магілёў не ездзіць. Плён працы шмат у чым быў змарнаваны, аўтэнтчны жывапіс на фасадзе знішчылі.

Галіна ЛЕВІНА: — На маю думку, важна праводзіць спецыяльныя курсы для людзей, якія прымаюць рашэнні, — скажам, чыноўнікаў. Прычым непасрэдна на аб'екце.

Аляксандр КАНАВАЛЕНКА: — Калі ў Падніколі яшчэ толькі пачыналі тую “рэстаўрацыю”, я вырашыў сустрацца з тагачасным архіепіскапам, настацелем... Але яны мяне нават слухаць не хацелі.

Галіна ЛЕВІНА: — У тых суплётах розных інтарэсаў, што атачаюць рэстаўрацыю будынка, навуковаму кіраўніку адведзена роля своеасаблівага “адваката” помніка, які выступае ад імя дзяржавы ды абараняе яе інтарэсы.

Пра не адзін рэстаўрацыйны нонсэнс і канфлікт, а таксама пра варыянты іх вырашэння чытайце на старонках 4 — 5, 7.

Увага! Аб'ява*

Государственный камерный оркестр Республики Беларусь

Белорусской государственной филармонии

объявляет конкурс на замещение вакантных должностей:

- артист оркестра ведущий мастер сцены в группу первых скрипок;
- артист оркестра ведущий мастер сцены в группу вторых скрипок;
- артист оркестра ведущий мастер сцены в группу альтов (концертмейстер);
- артист оркестра ведущий мастер сцены в группу виолончелей.

Конкурс состоится 7 февраля 2014 года в Большом зале Белгосфилармонии.

Список документов, предоставляемых для участия в конкурсе:

- письменное заявление с указанием даты рождения и творческого стажа (образец заявления);
- копия документа о специальном образовании;
- справка о тарифной категории (для работающих);
- список исполненных сольных номеров за последние три года.

Документы принимаются до 3 февраля 2014 года по адресу: 220005, г. Минск, пр. Независимости, 50, комната 227 (Государственный камерный оркестр Республики Беларусь) Тел. +375 (17) 284 79 00

Па пытаннях размяшчэння рэкламы ў газеце “Культура”

звяртайцеся па тэлефоне **+375 17 286 07 97** і па тэлефоне/факсе **+375 17 334 57 41** альбо на электронны адрас **kultura@tut.by!**

бракуе...

шымі заказчыкамі, і пастаянна чуў ад іх нешта кшталту: “Мы вас не разуме-ем! Нам здаецца, быццам захавецца помнік — гэта пакінуць яго фасад, а ўнутры можна напхаць тое, што мы палічылі патрэбным. А вы тут кажашце пра інтэр’еры, пра планіроўку...” І ў якасці апошняга аргумента яны любяць паўтараць: аб’ект — мой, я — уласнік, магу рабіць тое, што лічу патрэбным...

Вадзім ГЛІННІК: — Інвестар ставіць перад сабой зусім іншыя мэты — не адраджаць спадчыну, але атрымаць прыбытак, прычым як найхутчэй. Гэта вытлумачальна. Так, даводзілася сутыкацца і з адваротнымі прыкладамі, але... на жаль, гэта выключэнні, якія падкрэсліваюць правіла.

Ілья СВІРЫН: — Адна з апошніх буйных інвестыцый прыватнага капіталу ў сферу аховы спадчыны — рэстаўрацыя былой сядзібы Ваньковічаў у Мінску. Меркаванні грамадскасці на гэты конт падзяліліся: з аднаго боку, аб’ект выратаваны і адноўлены, з іншага — патрапіць туды сёння можа далёка не кожны

ахвотны, бо элітныя рэстараны па кішэні не ўсім аматарам даўніны...

Аляксандр КАНАВАЛЕНКА: — Я з’яўляюся навуковым кіраўніком аб’екта і мушу зазначыць, што за час правядзення работ (а ён, між іншым, расцягнуўся) канцэпцыя прыстасавання помніка неаднойчы мянялася. Напачатку інвестар планаваў зрабіць там рэстаран, але я катэгарычна з гэтым не пагадзіўся. Сядзіба Ваньковічаў у свой час была вельмі важным пунктам на культурнай карце Мінска — своеасаблівым творчым клубам, дзе збіралася інтэлігенцыя, ладзіліся паэтычныя чытанні, канцэрты, дыскусіі... Таму я прапанаваў адраджаць яе ў якасці культурнага цэнтра. На першым паверсе, дзе была сталовая з бальнай залай, — прастора для разнастайных імпрэз. Гарышча, якое раней не выкарыстоўвалася, — шматфункцыянальная зала для правядзення канферэнцый. Знайшліся б памяшканні і для музейнай экспазіцыі. Ды і гастронамічная тэматыка ўпісалася б у гэтую канцэпцыю — у часы Ваньковічаў імпрэзы не абыходзіліся без пачастунку. Адзін

Трэба абмеркаваць!

Ці зацікаўлены малыя гарады ў іміджавых фестывалях?

У замежнай практыцы адным з элементаў стварэння іміджу гарадоў ды мястэчак, а таксама вёсак з’яўляюцца фестывалі, звязаныя з прадуктамі харчавання, што вырабляюць у пэўным краі. Ідэя знайшла ўвасабленне і ў нашай краіне, праўда, не заўжды прывязваючыся да месца непасрэднай вытворчасці. Бульбяны фэст у Кушліках, Сырны — у Строчыцах, Вішнёвы — у Глыбокім... Падобныя святы сваёй арыгінальнасцю ствараюць новыя турыстычныя брэнды. Да ўсяго, вытворчыя адметнасці прыцягваюць увагу ўжо іншага парадку, чым культурныя мерапрыемствы. Дык ці трэба праводзіць тыя ж харчовыя фэсты ў малых гарадах? Ці зацікавіць людзей, скажам, фестываль зефіру ў Нароўлі, вядомай сваімі прысмакамі? Па адказ мы звярнуліся да адміністрацыі раёна і прадпрыемства “Чырвоны Мазыранін”. У якасці эксперта высту-піў маркеталаг, прадстаўнік структуры, адным з кірункаў дзейнасці якой з’яўляецца распрацоўка іміджу малых гарадоў.

Занатавала Вольга НАВІЦКАЯ

Віктар ЗАХАРАНКА, начальнік аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Нараўлянскага райвыканкама:

— Ідэя зефірнага фестывалю або салодкага кірмашу, безумоўна, цікавая. Канкрэтна пра такое мерапрыемства не задумваліся: больш робіцца акцэнт на традыцыйныя культурныя падзеі, да прыкладу, правядзенне штогадовага абраду Купалле або Дня горада... А для таго, каб прапанаваць форум існаваў, неабходна зрабіць яго штогадовым, вядомым за межамі раёна, буйнамаштабным і, у першую чаргу, цікавым для мясцовага насельніцтва, а пасля — і для турыстаў. Тут маюць быць прыкладзены сумесныя намаганні аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі ды самой кандытарскай фабрыкі. Да прыкладу, мы бярэм на сябе распрацоўку культурнай праграмы, робім рэкламу, прадстаўляем сцэнарныя матэрыялы, прыцягваем творчыя калектывы, сочымы за працай пляцовак і гэтак далей. Але іншае пытанне, якім чынам прэзентуе сябе прадпрыемства, ці зможа разгарнуцца на належным узроўні, каб прадставіць сваю прадукцыю не проста шапікамі з прысмакамі, а працаваць у сістэме фестывалю і зацікаўліваць наведвальнікаў.

Прапанова, паўтараюся, цікавая, але аддзел сваімі сіламі яе не рэалізуе. Таму, каб такі форум адбыўся, ініцыятыва мае зыходзіць ад прадстаўнікоў фабрыкі.

Анатоль АКАНЦІНАЎ, генеральны дырэктар Цэнтра стратэгічнага развіцця “Маркетынговая сістэма”, член праўлення Гільдыі маркеталагаў:

— Фестывалі ў малых гарадах маюць розныя мэты. Я ж іх, вядома, больш разглядаю з камерцыйнага пункту гледжання: каб яны былі акупныя і прыносілі даход канкрэтным гарадам альбо арганізатарам. Але, калі казаць пра сутнасць фестывалю, то для мяне — гэта перш за ўсё нейкі сцяжок, якім горад паведамляе пра тое, што ён ёсць і што на яго варта звярнуць увагу. Па вялікім рахунку, гэта — стратэгічны інструмент для прасоўвання населенага пункта і павышэння “самаацэнкі” яго жыхароў, які дазваляе вырашыць мноства задач. Праз фэст можна вылучыць і падкрэсліць альбо вытворчасць, якая знаходзіцца там, альбо гістарычны складнік, — карацей, трэба знайсці тую ўнікальнасць, якой горад можа ганарыцца і на чым ён можа зарабляць.

Таму, канешне, фестывалі патрэбны малым гарадам. Яны могуць быць і не вельмі маштабнымі, затое прымусяць жыхароў падумаць над сваімі гістарычнымі, эканамічнымі каранямі, зрабіць рэкламу і, натуральна, дапамогуць атрымаць пэўныя выгады ў выглядзе павелічэння экспарту прадукцыі, дадатковага турыстыч-

Людміла КАРАЧАНКА, начальнік аддзела маркетынгу і знешнеэканамічнай дзейнасці ААТ “Чырвоны Мазыранін”:

— Падобнае мерапрыемства так лёгка не арганізуецца. Тут маса патрабаванняў, каб гэта было распрацавана мэтаанкіравана, узгоднена з упраўленнем гандлю ды іншымі ўстановамі раёна... Урэшце, мы не можам зрабіць фэст на адным нараўлянскім зефіры — мы ж не адзіныя яго вытворцы ў краіне, а людзі павінны каштаваць прадукцыю, параўноўваць, бачачы паралельна нейкую праграму.

Тэма цікавая, але мы не арганізуем такі фэст ад фабрыкі. Нароўля, мяркую, — не той горад, у якім можна праводзіць падобны форум: ён недастаткова буйны, а яшчэ ў людзей склалася меркаванне, што гэта зона адсялення пасля чарнобыльскай катастрофы. Падобнае мерапрыемства павінна быць зроблена хаця б на абласным узроўні. І пазіцыянаваць сябе як свята, няхай і аднадзённае, але ж — свята. І тады ў ім будзе сэнс. Да таго ж, гэта не бясплатнае мерапрыемства для ўдзельнікаў і арганізатараў: людзі арандуюць пляцоўкі, робяць рэкламу, ствараюць канцэртную праграму, ладзяць дэгустацыі, конкурсы і іншае. Фабрыка прымала ўдзел у тым жа Сырным фестывалі ў Строчыцах — вось гэта быў маштабны праект, асветлены ў СМІ, старанна прапрацаваны.

нага прытоку, паляпшэння тавараабароту, прыцягнення ўвагі да аб’ектаў культурнага тыпу. Таму фестываль — гэта ўскосны інструмент для прыцягнення інвестыцый.

Ініцыятарамі мерапрыемства, на мой погляд, павінны быць тыя людзі, якія хочуць, скажам так, лепей жыць: гэта можа быць адміністрацыя горада, прыватная ініцыятыва ці мясцовае прадпрыемства. Іншая справа, што ў арганізацыі свята павінны ўдзельнічаць некалькі сегментаў або аб’ектаў: гэта і выканкамы, і прадпрыемствы, і прэса... Вядома, ініцыятыва павінна падтрымлівацца мясцовым насельніцтвам і гуртавацца на канкурэнтных перавагах горада альбо рэгіёна.

Напрыклад, цяпер я ў Кобрыне. Тут ёсць фабрыка “Палессе”, якая вырабляе дзіцячыя цацкі. І вось у іх узнікла ідэя правесці Фестываль цацак: арганізаваць свята і запрасіць іншых вытворцаў. У гэтым зацікаўлены горад і з пункту гледжання прыцягнення той жа турыстычнай плыні, таму што ёсць і аквапарк, і лявочны палац, дзе, напрыклад, плануецца правесці спаборніцтвы па фігурным катанні. Калі казаць пра Нароўлю — там таксама шмат цікавага. Проста ідэя павінна быць падтрымана не толькі самімі жыхарамі, але і, скажам так, спажывцамі або турыстамі. Праводзіць фестываль дзеля фестывалю для саміх сябе — гэта толькі на раз ці два. А для таго, каб свята было доўгатэрміновым, трэба больш прадбачліва падыходзіць да пытання.

Дзяжурны па нумары

"Еўрабачанне": "пішыце лісты, вы ўсхваляваны!"

Алег КЛИМАЎ,
спецыяльны карэспандэнт
газеты "Культура"

Для журналістаў усё, што звязана з нацыянальным адборам на "Еўрабачанне", — выдатная нагода адтачыць сваю з'едлівасць з яхіднасцю. Для інтэрнэт-троляў і заўсёднай сеткавай дыскусійных пляцовак — штогадовая кропка прыкладання ашалелых каментарыяў, а то і прамых абраз. Для прыхільнікаў пэўнага артыста — магчымаць чарговы раз уславіць куміра, высмяць канкурэнта, высветліць адносіны між сабой, вызначыць таго, чый унёсак для айчынай эстраднай гісторыі больш каштоўны. Для выканаўцаў, акрамя непасрэднага спаборніцтва і дэманстрацыі ўласнага таленту, яшчэ і нагода ініцыяваць скандал альбо паўдзельнічаць у ім.

Ужо самая першая з'ява беларускіх канкурсантаў на "Еўрабачанні" ў 2004-м суправаджалася скандалам з падлікам галасоў паміж Наталляй Падольскай і дуэтам "Аляксандра і Канстанцін", які і паехаў у Стамбул. Нават па Дзмітрыю Калдуну, што пакуль паказаў найлепшы вынік ад краіны, прад'яўляліся прэтэнзіі і да самой песні "Work Your Magic" (маўляў, я прыпеў падобны з прыпевам адной з кампазіцый "Modern Talking"), і да прома-кліпа, што нагадваў ролик гурта "Aerosmith" на трэк "Jaded"... А самы гучны скандал звязаны з дэлеганнем у 2012-м у Баку спачатку Алены Ланской, а пасля — гурта "LiteSound"...

І вось — свежачок: вынікі галасавання, згодна з якімі нашу краіну ў Капенгагене будзе прадстаўляць артыст Тэа (Юрый Вашчук) з творам "Cheesecake". Калі вы сачылі за ходам фінальнага этапу адбору, дык ведаеце: Вашчук і іншы прэтэндэнт — дуэт Макс Лорэнс & ДзіДзюля — набылі аднолькавую колькасць балаў. І перамогу Юрыю аддало журы згодна з беларускім Палажэннем аб адборачным туры. Бо паводле названага дакумента менавіта журы і валодае правам вырашальнага голасу ў падобным выпадку. Спачатку Лорэнс і ДзіДзюля мужна прынялі сваё фіяска, потым паціснулі руку суперніку, а следам, натуральна, накаталі "телегу" са скаргай на не абы-які ўзровень... У ёй Макс і ДзіДзюля патлумачылі, чаму менавіта яны павінны ўдзельнічаць ад Беларусі ў фэсце.

Верагодна, што чарговага скандалу не здарылася б, каб адзін з пунктаў "Палажэння аб правядзенні Нацыянальнага адборачнага тура конкурсу песні "Еўрабачанне-2013" быў сфармуляваны больш дакладна. Цытую яго цяперашнюю рэдакцыю: "Да ўдзелу ў Праекце ў якасці аўтара песні дапускаюцца грамадзяне Рэспублікі Беларусь, а таксама замежныя грамадзяне і асобы без грамадзянства, якія пастаянна пражываюць на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь..." Паспаліты чалавек інтэрпрэтаваць яго можа і так, што сярод аўтараў песні могуць быць замежныя грамадзяне, і так, што сярод аўтараў песні могуць быць толькі тыя замежныя грамадзяне (Увага! — **А.К.**), якія пастаянна пражываюць на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь. Пры сапраўднасці другога варыянта (а ён не меў месца ў нашым выпадку) я б ганарыўся, каб Джо Лін Тэрнэр — колішні вакаліст гуртоў "Rainbow" і "Deep Purple", аўтар тэксту песні праекта "Макс Лорэнс & ДзіДзюля" — пэўны час пастаянна пражываў на тэрыторыі нашай краіны. Ды тое не так. Бо гэта значыць, што яшчэ на стадыі допуску да адборачных тураў гэтую кампазіцыю павінны былі б адбракаваць.

Такім аргументам маглі б гіпатэтычна скарыстацца прыхільнікі ду-

З майго пункту гледжання, для адбораў прадстаўніка краіны варта набраць абсалютна новую каманду! Альбо змяніць-такі стаўленне да самога конкурсу, адвёўшы, умоўна кажучы, на ўмоўнай ускраіне культурнага жыцця краіны месца для ўмоўнага ж "анклава" пад адборачныя туры.

эта ў дадзеным пытанні, але... і падобны падыход — не панацея, бо "варагі" ў творчай сферы — сусветная практыка. Прычым — нярэдка карысная. Праўда, да яе ставяцца ў розных краінах — па-рознаму, пра што, нагадаю, пісаў пару нумароў таму ў "К" кампазітар і прадзюсар Яўген Алейнік, распавядаючы пра досвед удзелу ў шведскім адборы.

У "Палажэнні..." ёсць яшчэ адзін пункт, у якім аналагічна растлумачана, хто можа браць удзел у адборы ў якасці выканаўцы. Я не гуру ў юрыспрудэнцыі, але, мяркую, фармулёўкі, каб пазбегнуць непаразуменняў у далейшым, маглі б быць скарэктаваны наступным чынам: "Да ўдзелу ў Праекце ў якасці выканаўцы дапускаюцца грамадзяне Рэспублікі Беларусь, замежныя грамадзяне, а таксама асобы без грамадзянства, якія пастаянна пражываюць на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь..." і "Да ўдзелу ў Праекце ў якасці аўтара песні дапускаюцца грамадзяне Рэспублікі Беларусь, замежныя грамадзяне, а таксама асобы без грамадзянства, якія пастаянна пражываюць на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь..." Мо тады і скончым скандаліць, а станем, нарэшце, атрымліваць асалоду ад песні і яе выканаўцаў? Не факт, канешне ж...

І напрыканцы. З майго пункту гледжання, для адбораў прадстаўніка краіны варта набраць абсалютна новую каманду! Альбо змяніць-такі стаўленне да самога конкурсу, адвёўшы, умоўна кажучы, дзе-небудзь на ўмоўнай ускраіне культурнага жыцця краіны месца для ўмоўнага ж "анклава" пад адборачныя туры. Хай там і забяўляюцца нашы "зоркі". І пішуць лісты — хоць у міжнародных арганізацыі, хоць "на вёску дзядулю". У "Спортлато", нарэшце, прыгадваючы Уладзіміра Высоцкага...

(Працяг. Пачатак на старонках 1 — 3.)

Вадзім ГЛІННІК: — Аднак адстойваючы інтарэсы дзяржавы, навуковы кіраўнік знаходзіцца ў прамой залежнасці ад заказчыка: плаціць за працу менавіта ён, а хто плаціць, той і... Адпаведна, кожны з нас адчувае гэты інвестыйны ціск.

Галіна ЛЕВІНА: — Важна, каб навуковы кіраўнік сам не "здраджваў" аб'екту і быў здольны вытрымліваць удары з боку заказчыка або падрадкачыка. Не пагаджацца на пластыкавыя вокны ў тым выпадку, калі сталарка павінна быць толькі драўлянай, не фарбаваць фасад абы-якой фарбай... Увогуле, для сябе я выпрацавала такое правіла: каб захаваць аб'ект хаця б на 50%, трэба патрабаваць ад інвестара на ўсе сто. Альбо на 120%.

Аляксандр КАНАВАЛЕНКА: — Цалкам згодны. З той самай сядзібай Ваньковічаў здарыўся такі выпадак. Пачатак рэстаўрацыйных работ надоўга адклаўся, будынак не эксплуатаваўся, а першачарговыя аварыйныя работы не былі выкананы. Дзве зімы без ацяплення прывялі да аварыйнай сітуацыі: усходні мур мог у любы момант абрынуцца. Звычайна ў Мінску такія пытанні вырашаюцца проста: знесці і адбудаваць новае. У дадзеным выпадку заказчык таксама прапанаваў гэты алгарытм, але я заўпарціўся. У выніку пытанне было вынесена на разгляд Навукова-метадычнай рады, і яе члены мяне падтрымалі. Уласніку давялося выконваць складаныя інжынерныя работы, але затое сцяна была выратавана. Уласна, я да таго, што архітэктар альбо навуковы кіраўнік павінен мець магутную падтрымку дзяржавы. Ці, калі канкрэтней, тых інстытуцый, якія адказваюць за ахову помнікаў спадчыны і валодаюць дастатковай кампетэнцыяй і правамі, каб дамагацца выканання заканадаўства.

Вадзім ГЛІННІК: — Трэба задаць пытанне, чаму мы апынуліся адзін на адзін з інвестарамі.

Ілья СВИРЫН: — У адным са СМІ надоечы прагучала прапанова ўвогуле скасаваць усе дзяржаўныя органы ў сферы аховы спадчыны. Маўляў, няма ад іх ніякага толку. Няўжо і праўда лепей будзе?

Вадзім ГЛІННІК: — Не буду нават каментыраваць такія прапановы. Ні ў кога з прафесіяналаў не выклікае сумневу высокая кампетэнтнасць тых спецыялістаў, якія адказваюць за ахову спадчыны ў Міністэрстве культуры. Але... тут важная не толькі якасць, але і колькасць, а яна — мізэрная. Прыкладам, узгадненнем праектнай дакументацыі, наколькі я ведаю, сёння там займаюцца ўсяго два супрацоўнікі. Выйсце з дадзенай сітуацыі даўно зразумелае. Неабходна стварыць Дзяржаўную інспекцыю аховы помнікаў, незалежную ад мясцовай улады, паколькі менавіта яе прадстаўнікі і з'яўляюцца галоўнымі парушальнікамі заканадаўства ў сферы. Цяперашняя арганізацыя справы проста алагічная — што могуць зрабіць інспектары, якія знаходзяцца ў прамым падпарадкаванні ў саміх парушальнікаў? Да таго ж, інспектараў ніхто спецыяльна не рыхтуе і не кантралюе ўзровень іх кваліфікаванасці. Часта пасады займаюць "выпадковыя" людзі.

Ілья СВИРЫН: — Варта нагадаць, што ніякіх інспектараў у нас няма. Ёсць спецыялісты па ахове спадчыны, чые сціплыя паўнамоцтвы не так даўно былі яшчэ болей урэзаныя. Падысці да

**Ці варта
крытыкаваць
рэстаўратара
па крытэрыі
"падабаецца/
не падабаецца"?**

А "сіта" для сублімацый бракуе...

парушальніка, паказаць пасведчанне і прыняць меры яны не могуць — нават у тым выпадку, калі заканадаўства парушаецца ў іх на вачах.

Вадзім ГЛІННІК: — Затое мы бачым эфектыўнасць працы інспектараў па ахове прыроды, якія аператыўна рэагуюць на любую інфармацыю пра браканьерства, робяць рэйды, маюць транспарт, тэхнічныя сродкі і, вядома, паўнамоцтвы. Парушальнік разумее, што "дамовіцца" з імі не атрымаецца. Іх баяцца, і таму колькасць злачынстваў у гэтай сферы зніжаецца. Калі б такая самая структура, падпарадкаваная Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, з'явілася і ў сферы аховы спадчыны... Перакананы ў тым, што паўсюдныя парушэнні заканадаўства былі б спынены вакамігненна. Калі будучы створаны прэзідэнты адэкватнага пакарання за парушэнне заканадаўства, у наступны раз уласнік добра падумае, ці трэба яму зносіць гістарычныя мury альбо надбудоўваць паверхі.

Ілья СВИРЫН: — Той метад, які практыкуецца ў многіх краінах, можна ўмоўна ахарактарызаваць з дапамогай метафары "пугі і перніка". Калі ты выконваеш заканадаўства, дык можаш разлічвацца на льготы альбо прэфэрэнцыі, а калі не — чакай бізуна. Уласна, гэта я да таго, што згаданыя сродкі ўздзеяння эфектыўна працуюць менавіта ў пары, а не паасобку.

Галіна ЛЕВІНА: — І сапраўды, каб было льготнае крэдытаванне рэстаўрацыйных работ на помніках спадчыны, сітуацыя, без сумневу, змянілася б да лепшага. Альбо хаця б вярнуць тыя льготы, што існавалі ў 90-я гады...

Валянціна СМЯЯН: — Хацела сёння падзяліцца і такім вы-

падкам з нядаўняй практыкі. Я з'яўляюся навуковым кіраўніком будынка на Бабруйскай, 19 — у комплексе Прывакзальнай плошчы Мінска. Ад пачатку ён меў тэразітавую атынкаўку, і я запатрабавала, каб яе аднавілі. Галоўны архітэктар супраць — бо на ключавых будынках комплексу тэразітавая атынкаўка не была адноўлена. Справа ў тым, што на момант іх рэстаўрацыі такіх магчымасцей не існавала, тэхналогія лічылася страчанай. Цяпер ужо каменную тынкаўку рабіць навучыліся, але ўзнікае дылема: можна аднавіць аўтэнтычны выгляд другасных будынкаў ансамбля, а вось дамінантныя ўжо адрэстаўраваны. І такіх пытанняў — процьма.

Вадзім ГЛІННІК: — Менавіта таму неабходна распрацоўка нацыянальных стандартаў у галіне рэстаўрацыі, якія датычаць даследавання, праектавання, адукцыі рэстаўратараў, патрабаванняў да навуковага кіраўніка і, натуральна, вытворчасці. Сёння мы часцяком змушаны дапа-

соўваць да работ у гістарычным цэнтры горада тыя стандарты, што распрацаваны для сучасных мікрараёнаў. І, натуральна, неабходна стварыць адладжаную сістэму адукацыі і павышэння кваліфікацыі.

Валянціна СМЯЯН: — Можна нават узяць савецкія стандарты, яны таксама някепскія.

Аляксандр КАНАВАЛЕНКА: — Я ў той час загадваў аховай помнікаў у Міністэрстве культуры БССР. Мы мелі падтрымку і ў Саўміне, і ў ЦК партыі, удавалася прымаць важныя рашэнні — скажам, па развіцці прафесійнай адукацыі. У Міры адкрылі вучылішча рабочых рэстаўрацыйных спецыяльнасцей, якое цяпер, здаецца, моцна саступіла пазіцыі. Было магутнае аб'яднанне "Белрэстаўрацыя" з філіяламі ў абласных цэнтрах, свае фізіка-хімічныя лабараторыі, спецыялісты ў галіне мастацтвазнаўства і гісторыі архітэктуры, сувязі з замежнымі калегамі...

Валянціна СМЯЯН: — Цяпер жа ў Акадэміі навук нам нават не даюць зрабіць копіі патрэбных для праектавання матэрыялаў. Маўляў, вы паглядзіце тут...

Вадзім ГЛІННІК: — Пакуль што ідзе дэградацыя парэшткаў старой, яшчэ савецкай сістэмы, а што з'явіцца наўзамен — невядома. Не, усё не так змрочна... Апошнім часам мне шанцуе працаваць з моладдзю — той жа Раман з'яўляецца нядаўнім выпускніком БНТУ, прычым менавіта па спецыяльнасці рэстаўратара. Але, наколькі я ведаю, і тут няма ла праблем.

Раман ЗАБЭЛА: — Думка пра стварэнне калі не кафедры, то, прынамсі, спецыялізацыі, звязанай з рэстаўрацыяй помнікаў, лунала яшчэ з канца 1980-х, але рэалізавалася толькі ў наш час. Былі

два выпускі БНТУ ў 2010 і 2011 гадах — агулам чалавек дваццаць. І на гэтым — пакуль усё! Прычына ў тым, што ўніверсітэт павінен размеркаваць выпускнікоў, а заявак не паступае.

Вадзім ГЛІННІК: — А колькі з тых дваццаці сёння працуе менавіта ў сферы рэстаўрацыі?

Раман ЗАБЭЛА: — Чалавек пяць, не болей.

Ілья СВІРЫН: — Парадокс атрымліваецца: паўсюль чуваць пра нястачу кваліфікаваных кадраў у галіне рэстаўрацыі, ды і лічбы тых аб'ектаў, на якіх вядуцца работы, унушальныя, але ж прафесійныя рэстаўратары не могуць уладавацца па спецыяльнасці.

Вадзім ГЛІННІК: — Справа ў тым, што дыпламаваным спецыялістам цяжка вытрымліваць канкурэнцыю сярод людзей выпадковых. Сёння рэстаўрацыяй можа займацца любы чалавек з дыпламам архітэктара. Для таго, каб стаць навуковым кіраўніком, не патрэбна атэстацыя, і таму адказную ролю часам выконваюць

Аляксандр Канаваленка.

Вадзім Гліннік.

Раман Забела. / Фота ўдзельнікаў "Круглага стала" — Юрыя ІВАНОВА.

асобы, якія нічога не цямяць у тэме спадчыны. Але пры гэтым яны надзелены правам прымаць адказныя рашэнні: надбудаваць, перабудаваць... Натуральна, такія людзі больш зручныя для інвестараў — з імі прасцей дамовіцца. Тое сіта, якое павінна адсейваць непрафесіяналізм, сёння адсутнічае. Навуковых кіраўнікоў у нас нідзе не рыхтуюць, яны не здаюць экзамены, каб атрымаць допуск да прафесіі. Ды і стандарты, якім павінны адпавядаць такія спецыялісты, пакуль што не распрацаваны. Дарэчы, тое самае тычыцца і будаўнічых арганізацый. Учора ты кароўнікі будаваў, а сёння ідзеш аднаўляць звышскладаны гістарычны помнік. Дэверы для некампетэнтнасці пакуль адчынены.

Раман ЗАБЭЛА: — У Польшчы распрацоўкай рэстаўрацыйнага праекта можа займацца любы архітэктар. Але не выпадае сумнявацца ў тым, што неадпаведныя рэчы адсеюцца на ўзроўні ўзгаднення, бо там працуюць кваліфікаваныя спецыялісты па ахове спадчыны.

Вадзім ГЛІННІК: — Сапраўды, у многіх краінах постаць навуковага кіраўніка наогул адсутнічае. Ёсць архітэктар праекта, а таксама інспекцыя, якая кантралюе выкананне заканадаўства, — і ўсё! Але ў гэтым выпадку работа інспекцыі павінна быць эфектыўнай і кампетэнтнай. Што да адукацыі... У некаторых краінах рэстаўратараў і "звычайных" архітэктараў нават рыхтуюць у розных ВНУ, бо ў іх сістэма падрыхтоўкі розная. Архітэктар — прафесія творчая, а рэстаўратар — не. Больш за тое, з маладога рэстаўратара трэба вытрусціць усялякае жаданне творчасці, бо гістарычны аб'ект — не месца для сублімацыі ўласных амбіцый.

Валянціна Смяяна.

Іяліна Левіна.

Каб стаць навуковым кіраўніком, не патрэбна атэстацыя, і таму падобную ролю часам выконваюць асобы, якія не цямяць у тэме спадчыны. Але яны надзелены правам прымаць рашэнні... І яны зручныя для інвестараў — з імі прасцей дамовіцца.

Раман ЗАБЭЛА: — Я меў паслядыпломную адукацыю па рэстаўрацыі ў Кракаўскай палітэхніцы. Усе студэнты, якія вучацца там на архітэктара, з трэцяга курса пачынаюць слухаць грунтоўныя лекцыі на тэму аховы спадчыны і абавязаны зрабіць пару-тройку праектаў рэстаўрацыйных работ. Закрану і яшчэ адну праблему. Рэстаўратар, праз розныя прычыны, часта ўспрымаецца ў нас заказчыкам не як высокакваліфікаваны спецыяліст, але проста ў якасці "рабочых рук". І тыя, з кім я вучыўся, нярэдка выконваюць працу, якую можа рабіць любы тэхнік-архітэктар з сярэдняй спецыяльнай адукацыяй. Рэстаўратары, якія адпрацоўва-

юць размеркаванне, за два гады губляюць цікавасць да справы, якой марылі займацца.

Вадзім ГЛІННІК: — Думаю, ніводная дзяржава свету не здатная вырашыць усе тыя праблемныя пытанні, што паўстаюць у сферы аховы спадчыны. Гэта можа зрабіць толькі ўсё грамадства — сумеснымі намаганнямі яго прадстаўнікоў. Неабходны дыялог паміж зацікаўленымі суб'ектамі, які амаль поўнасьцю ў нас адсутнічае.

Ілья СВІРЫН: — Фактычна адзіная грамадская ініцыятыва ў галіне адраджэння спадчыны, якая прыносіць адчувальны плён, — гэта аднаўленне Любчанскага замка. Але ж не так даўно і яна стала аб'ектам крытыкі — прычым менавіта з боку прадстаўнікоў грамадскасці. У Сеціве з'явілася рэндарная выява адноўленага замка, і многія прафесіяналы палічылі яе празмерна "фантазіянай". Ейны аўтар Андрэй Карпук прасіў падкрэсліць, што гутарка пакуль вядзецца менавіта пра канцэпцыю, а не пра архітэктурны праект. Тым не менш, ужо на гэтай "ідэйнай" стадыі ўзніклі непаразуменні. Відавочна, ініцыятар стварэння фонду "Любчанскі замак" Іван Пячынскі хоча аднаўляць менавіта замак — нягледзячы на брак навуковых матэрыялаў. А многія вучоныя лічаць, што мэтазгодна не аднаўляць, а кансерваваць.

Вадзім ГЛІННІК: — Гэта дыскусія пра сістэму каштоўнасцей, і яна сапраўды важная з той прычыны, што замак не можа належаць аднаму суб'екту — гэта ўласнасць усяго грамадства. Не маю ніякіх сумневаў у шчырасці памкненняў тых, хто займаецца аднаўленнем Любчанскага замка. На маю думку, гэтыя людзі шчыра не ўсведамляюць, дзе ж яны памыляюцца. Але, паўтаруся, гэта мая думка. Я мяркую так, нехта — іначай. Пытанне толькі ў тым, як нас расудзіць.

Аляксандр КАНАВАЛЕНКА: — Вінаваціць тых, хто ўжо амаль дзесяцігоддзе працуе ў Любчы, мы не маем ніякага маральнага права. Ніхто ім не дапамагаў, ніхто не кіраваў гэтым працэсам. Думаю, гэтыя людзі былі б толькі ўдзячныя, каб спецыялісты своечасова і далікатна ўмяшаліся ў ход падзей, нешта параілі, паспрыялі прыняццю абгрунтаваных рашэнняў.

Вадзім ГЛІННІК: — Што ж да прафесійнай ацэнкі... Тут яна можа быць адназначнай. Перад намі не стаіць дyleма, будаваць наноў замкі альбо не. Наша асноўная прафесійная дактрына — рэстаўрацыю належыць спыніць там, дзе пачынаецца гіпотэза.

Ілья СВІРЫН: — Але падобная дyleма ўсё ж такі паўстала не так даўно адносна лёсу замка Тыкоцін на Беласточчыне. Ад яго ацалелі хіба сціплыя парэшткі, якія, безумоўна, можна было закансерваваць. Цалкам магчыма, што нехта з навукоўцаў раз-пораз прыязджаў бы туды, каб на іх зірнуць. Аднак суседзі пайшлі іншым шляхам — аддалі замак прыватніку, і той літаральна за пару гадоў аднавіў яго ва ўсёй колішняй велічы. Лішне нават казаць, што рэканструкцыя была менавіта гіпатэтычнай. Але затое аб'ект стаў адным з цэнтраў турызму свайго края.

Заканчэнне дыскусіі архітэктараў-рэстаўратараў чытайце на старонцы 7.

На маю думку...

Полька на табурэты...

Аляксей НЕНАДАВЕЦ,
доктар філалагічных навук,
фалькларыст, загадчык кафедры
грамадскіх дысцыплін Бабруйскага
філіяла Беларускага дзяржаўнага
эканамічнага ўніверсітэта

Я лічу сябе вельмі шчаслівым чалавекам, бо як фалькларыст абышоў і аб'ездзіў за сваё жыццё ўсю Беларусь. У пэўных раёнах нават дзясяткі разоў бываў. Пачутае і пабачанае засталася не толькі ў альбомах, сшытках, кнігах, але і ў памяці... Апошнім часам з'явілася неадольная цяга асэнсаваць самае галоўнае. Гляджу на карту і пачынаю згадваць... І ведаецца, праз 20 — 30 гадоў выплываюць абліччы людзей, іх словы, песні. Здзіўляюся і радуюся...

Шмат смешнага было. У 1975-м, калі паступіў у Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт, калі толькі пачаў займацца фалькларыстыкай, у пошуках песень сустраўся на Петрыкаўшчыне з бабулькай, папрасіў штосьці выканаць, а яна і загарлала: "По военной дороге шёл в борьбе и тревоге боевой восемнадцатый год". Кабце і пяцідзесяці не было. На вёсцы, як аказалася, хутка старэюць...

Але, натуральна, даводзілася сустракацца і з папраўдзе ўнікальнымі апавядальнікамі, казачнікамі, песеннікамі. Запісваць за імі было проста, бо я з уменнем касіць, дровы секчы лёгка да вяскоўцаў у давер, так бы мовіць, уваходзіў... І вось на Піншчыне сяку я за дзядка дровы, а ён мяне (замест аплаты) песнямі здзіўляе. Дзядок невялікі — боты ці не па пояс ды кепка, а як магутна спяваў! Так яго на вёсцы і звалі — Певень, і кіраваў ён знакамітым фальклорным гуртом. І песні тыя былі — ад сэрца, ад зямлі, ад сялянскага простага шчасця, што бульбу выкапаў.

Даводзілася бачыць на вяселлях, як ператанцоўвалі адна адную вясковыя прыгажуні. Не паверыце, гэтыя майстравітыя танцоркі, далёка не хударлявыя, становіліся пры гэтым... на табурэткі. І, божухна, якая лёгкасць была ў іхніх паставах-круцзяжах! І палескае шматгалоссе чуў, і назіраў за танцамі. Яны не былі акадэмічнымі, дзе ўсе імкнуцца аднолькава задраць нагу: кожны вырабляў свае каленцы, кожны меў сваё выкананне вышыўкі на строі. Гэта не сённяшнія касцюмы, пашытыя мастацкімі фабрыкамі на адзін капыл... І з розным эмацыйным запалам выконваліся тыя вясковыя танцы: адзін смяяўся разняволенна, другі сціскаўся, баяўся, відаць, нават у танцы выглядаць смешна. Шчасціла чуць спевакоў, якія сканчвалі песню і па яе апошнім радку адразу распачыналі наступную... Адкуль гэта бралася ў людзях, якія суткамі працавалі? Ды не, знаходзілі час, каб і прыродай палюбавацца, каб не толькі прыгажосць свету зазначыць, але і заўважыць, калі першае дрэва распусцілася, каб спрагназаваць, якое надвор'е будзе пад час сяўбы... Людзі былі часткай прыроды, і творчасць іхняя брала пачатак ад дрэў, травы, сонейка. І стагадовы чалавек па тым часе не быў у вёсцы вялікай рэдкасцю...

І нашу спадчыну трэба неадкладна выкарыстоўваць, уводзіць ва ўжытак, у школьную праграму, у сістэму адукацыі нашых дзяцей. А вось тут не ўсё яшчэ пакуль добра. Змяншаюцца гадзіны па літаратуры, мове, у школе ўжо не вывучаецца мастацтва. Між тым, асновы народнай культуры пачынаць вывучаць варта з дзіцячага садка.

Я сам — паляшук, люблю Палессе і ўпэўнены, што менавіта адсюль выпраменьвала нейкая станоўчая энергетыка, якой сілкавалася Еўропа. І ўсе экспедыцыі, у тым ліку — замежныя, імкнуліся працаваць менавіта на Палессі, мяркуючы, што тут — калыска чалавецтва.

На вялікі жаль, маштабы экспедыцый зменшыліся па той прычыне, што няма каго запісваць. Зсталася іншае пакаленне, якое з пэўнай абыякавасцю ставіцца да духоўнай спадчыны беларускага народа. Дзякаваць Богу, мы многае паспелі запісаць і выдаць. Шмат з запісанага чакае свайго часу. І гэтую спадчыну трэба неадкладна выкарыстоўваць, уводзіць ва ўжытак, у школьную праграму, у сістэму адукацыі і выхавання нашых дзяцей. А вось тут не ўсё яшчэ пакуль добра. Змяншаюцца гадзіны па літаратуры, мове, у школе ўжо не вывучаецца мастацтва. Між тым, асновы народнай культуры (літаратуры, музыкі, мастацтва) пачынаць вывучаць варта яшчэ з дзіцячага садка. Менавіта спадчына, якая дапамагла нам, дапаможа і дзецям пераняць ад нас клопат на захаванні і развіцці нацыянальнай культуры

Будзем на сувязі!

Паважаныя чытачы!

Нам цікавае ваша меркаванне па тэмах нумара.
Пішыце на адрас: 220013, г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 77, альбо на электронную скрыню kultura@tut.by,
тэлефануйце ў рэдакцыю па нумары 8-017-286-07-97,
абмяркоўвайце на
[facebook.com/kimpressby](https://www.facebook.com/kimpressby), [vk.com/kimpressby](https://www.vk.com/kimpressby)

Спецыяльная прэмія Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва

Свае работы, а таксама даробак вучняў Галіны Сцепанюк прадстаўляе па ўсёй рэспубліцы, у тым ліку і ў Мінску.

“Лекары душ” з Віцебска

Таленавітыя мастакі з Віцебска Таццяна і Юрый Рудэнка даўно вядомыя не толькі на Беларусі, але і далёка за яе межамі. Таму спецыяльная прэмія Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва “за высокія творчыя дасягненні ў галіне выяўленчага мастацтва і актыўную выставачную дзейнасць” бачыцца цалкам заканамернай. Творчы “тандэм” гэтых твораў унікальны — яны не толькі ідэальна сям’я па жыцці, але такі тандэм, дзе ўсё трымаецца на духоўным, маральным падмурку.

Барыс КРЭПАК

Усё — гэта ў першую чаргу Мастацтва: яркае, жыццядаснае, прыгожае, натхнёнае і вельмі рознааблічнае. Цяжка сказаць, што іх больш прыцягвае: габелен ці ювелірная пластыка, вітражны роспіс ці гарачы батык, вышыўка ці станковы жывапіс. Амаль 40 гадоў яны паказваюць свае творы — надзіва цэласныя, дэкаратыўна-прыцягальныя, з выкарыстаннем рэдкіх і нечаканых матэрыялаў, фактур, пластычных эксперыментаў, тэхналогій, колеравых рашэнняў. Таму іх мастацкія прызы, зробленыя для міжнародных фестываляў “Славянскі базар у Віцебску”, “Лікі каханьня”, “Белая амфара”, “Шагалаўскія пленэры” заўсёды карыстаюцца прызнаннем за іх высокі густ.

Таццяна Рудэнка кажа: “Калі ўручаюць такую прэмію, хочацца сказаць: “Служу Айчыне!” І гэта не банальныя словы. Нашы бацькі былі абаронцамі Радзімы і нас выхоўвалі гэтаксама — прыносяць карысць дзяржаве, у якой мы жывем. Не думаць: што б яшчэ ўзяць ад дзяржавы, каб лепш табе жылося, а думаць пра тое, што мне асабіста трэба зрабіць на карысць іншых, на карысць краіны. Нам у розных краінах шмат разоў прапаноўвалі застацца, але мы вельмі любім сваю Бацькаўшчыну, каб паквапіцца на такія прапановы. Як кажуць, дзе нарадзіўся — там і згадзіўся. Мы спатрэбіліся тут, на сваёй зямлі, дзе сумленна і ўпарта, з

Чым жа сэрца напоўніць?

Адна з работ Таццяны Рудэнкі.

З Галінай СЦЕПАНИУК — дырэктарам Антопальскага раённага Цэнтра рамёстваў, што на Драгічынскай, — размаўляць вельмі лёгка. Адрозненне адчуваеш вагу слова, дзе — і павага да тых, хто адраджае і захоўвае беларускую традыцыю, і адказнасць за заўтрашні дзень народнага мастацтва.

Яўген РАГІН

— Галіна Міхайлаўна, кажуць, ваша сённяшняе валоданне шматлікімі мясцовымі рамёствамі ад мамы?

— Так. Але маленькай ну ніяк не жадала займацца той вышыўкай. Маці цяргліва паўтарала: «Вучыся, у будучыні прыдасца!» А я і ў школе не любіла ўсяго гэтага. Скончыла Гродзенскае культасветвучылішча, стала харэографам, у 1980-м нарадзіла першага сына, і толькі пасля гэтага ўсё і пачалося. Згадала, што мама, бабуля рабілі. Як кажуць, гены спрацавалі. І Бог так дае, што ўсё атрымліваецца...

— Перад уручэннем спецыяльнай прэміі вы атрымалі званне народнага майстра Рэспублікі Беларусь. Вы на сёння сапраўды ўніверсал: шыецца, тэцце, малюецца... А вашы дарослыя ўжо сыны «прачнуліся» з прагай творчай самарэалізацыі?

— Маюць здольнасці да малявання, але ў жыцці заняты іншай справай, часу для творчасці не стае.

— Відаць, на пенсіі адчуюць гэтую прагу... Скажыце, а чаму Цэнтр рамёстваў — у Антопалі, а ў Драгічыне — толькі філіял з адной спецыялізацыяй — разбой па дрэве?

— Калі я пачала займацца народнай творчасцю, дык арганізавала гурткі ў ДOME п'янераў, пры ДК, у сярэдняй школе. А пры ДOME культуры дзейнічала школа дзіцячай народнай творчасці, дзе я вяла тры класы дэкаратыўнага роспісу, штучных кветак і саломкапляцення. А ў 2006 годзе ў Антопалі адкрыўся і раённы Цэнтр рамёстваў, які мне прапанавалі ўзначаліць.

— Атрымліваецца, калі не вы, дык і не было б у Антопалі РЦР... Галіна Міхайлаўна, раскажыце, калі ласка, пра роспіс куфраў. Шчыра кажучы, нідзе такога рамёства не бачыў.

— Восем калі адкрываўся наш Цэнтр, я адразу падумала, а чым ягонае сэрца напоўніць? І адказ імгненна прыйшоў: драгічынскімі куфрамі, якія вока радуецца! Так і атрымалася: дэкаратыўны роспіс у РДР заснаваны на куфрах. А рабілі іх у Бездзежы, Крамна, Завершы... Таму і пайшла ў народ. Малюнак на куфры зрабіць не складана, але ж трэба, каб ён у нашых спрадвечных традыцыях быў выкананы. А тэхналогія работы надзвычай складаная: раслінныя фарбы разводзяцца адметным чынам, на яйкавых бялках — працэс вельмі працаёмкі і дарагі. У такой кананічнай манеры я афармляю толькі куфры для знакавых вы-

ставак.

А з дзецьмі мы цяпер маленькія, дэкаратыўныя куфрыкі распісваем акрылавымі фарбамі (але фляндройку — па блакітнай фарбе на белым грунце выдрапваюцца грабеньчыкам карункі — мы робім па старадаўняй тэхналогіі), бо вельмі шмат сувеніраў патрабуе ад нас «Бездзежскі фартушок».

— Вашы паходы ў народ, інакш кажучы — экспедыцыі, патрабуюць шмат грошай?

— Ды не, транспартам дапамагае мой муж... Я нават калі ў гасцях бываю ў іншых вёсках, таксама да ўсяго прыглядаюся. Дый пад час выставак і кірмашоў шмат жанчын, зацікаўленых нашымі вырабамі, дзеляцца сваімі рамесніцкімі сакрэтамі. Словам, для творчага пошуку любую магчымасць выкарыстоўваем.

— Колькі дзяцей вакол вас?

— Больш за восемдзясят. Усе гурткі — бясплатныя. Дзеткі прыходзяць з пустымі рукамі, а дахаты вяртаюцца з сувенірамі.

— Якімі бачацца перспектывы?

— Вельмі аптымістычнымі. РЦР размяшчаўся на першым паверсе, а цяпер нам аддаюць і другі. Пасля рамонта, думаю, работа закіпіць у тры разы актыўней. І яшчэ думаю сабраць пад нашым дахам усіх сталых майстроў раёна, сярод якіх ёсць вялікія таленты-самародкі, што цяпер сядзяць па дамах, а іхняе майстэрства амаль ніхто не бачыць.

вялікім натхненнем працею, разумеючы, што павінны захоўваць вялікі вечныя духоўныя каштоўнасці, якія нам перадалі нашы бацькі і дзяды. У гэтым сэнсе вялікая адказнасць творчых людзей, бо ўсе мы з'яўляемся “лекарамі душ”. І мы павінны несці людзям сваім мастацтвам любоў, дабро, патрыятызм. Бо ад таго, якой будзе гэтая “гаючасць”, залежыць здароўе нацыі. У нас, па вуліцы Суворова ў Віцебску, ёсць маленькая галерэя, і нам вельмі прыемна, калі прыходзяць замежнікі і хваляць нашу краіну за тое, што ў нас чыста, цудоўна, бяспечна, і што наша беларуская мастацтва ў лепшых сваіх праявах пазбаўлена той “чарнухі” і агрэсіўнасці, якая там, на Захадзе і далей, нейкім чынам атручвае людскія душы.

У заключэнне хачу сказаць, што пасля такой высокай ацэнкі нашай творчасці, мы будзем працаваць і далей з падвойнай энергіяй, з годнасцю і на высокім узроўні несці нашы “вечныя каштоўнасці” ў любы куток планеты”.

Раскадроўка

Арганізатарам Міжнароднага каталіцкага фестывалю хрысціянскіх фільмаў і тэлепраграм "Magnificat", нягледзячы на складанасці і цяжкасці, з якімі сутыкнуўся форум куменістычнага кіно летась, удалося перагарнуць яшчэ адну старонку яго гісторыі. Што ж паказалі на сёлетнім форуме?

Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ

Прыняць славыты форум сёлета ў сваіх сценах пагадзіўся пробашч парафіі касцёла Святых Сымона і Алены ксёндз Уладзіслаў Завальнюк. Новая лакацыя і тэрміны, колькасць стужак-удзельнікаў — заўважым, што форум доўжыўся толькі два дні замест традыцыйных пяці, і сёлета ў ім прымала ўдзел 17 фільмаў — прызнацца, зусім не адбіліся на якасці яго праграмы і атмасферы. Вядома, немагчыма ўявіць "Magnificat" без асобы Юрыя Гарулёва — яго галоўнага арганізатара

эвай "Птырычка")? А як не ўзнавіць старонкі лёсу і творчасці беларускага кінарэжысёра Міхаіла Пташукі, праз чью постаць бачыцца цэлая эпоха (фільм Сяргея Кацёра "І будзе доўгім развітанне. Міхаіл Пташук")?...

Драматычныя і захапляльныя гісторыі святых, іх адстойванне вернікамі, узнаўленне насычанага падзеямі летапісу старадаўніх гарадоў, даследаванне твораў мастацтва адпаведнай тэматыкі — хрысціянскае кіно XXI стагоддзя можа быць надзвычай разнастайным і цікавым для рознай аўдыторыі. Яно, прынамсі, не цураецца і жанру праблемнай карэспандэнцыі, звяртаючы ўвагу на сацыяльныя цяжкасці. Як, да прыкладу, гэта паказана ў стужцы Крыстафа Вольфа "Гарызонт надзеі. Жыццё ў дыяцэзі Чыной (Зімбавэ)". У краіне, большасць жыхароў якой знаходзяцца за мяжой беднасці, каталіцкай місіі неабходна змагацца за сваё існаванне, вынаходзячы спосабы падтрымкі гаспадаркі і парафіі.

Сучаснай па форме і надзвычай глыбокай па змесце сталася карціна Марціна Януша Краўчыка "Маці па 24 гадзіны штодня" — пра падарож-

лавека і што значыць для асобы постаць Маці ў самых розных сэнсах.

— Калі мы пачыналі, — дае ацэнку праграме фестывалю старшыня журы, перакладчык і паэтка Хрыціна Лялюк, — хрысціянскае кіно было простым: гэта альбо партрэт святара, альбо лінейная гісторыя святых... Сёння ўзровень значна ўзрос. Рэжысёры здольныя паказаць перажыванні духоўнага ўзроўню, дзеянне Божай ласкі ў лёсах тонка і ўражальна, скарыстоўваючы розныя прыёмы і тэхнікі, тым самым ствараючы іншую глыбіню сваім фільмам. На жаль, гэтыя змены пакуль тычацца ў большай ступені замежнага кіно. Хоць сёлета на форуме былі ўганараваны работы нашых кінематаграфістаў — Уладзіміра Арлова, што зрабіў карціну пра Слуцк, Сяргея Кацёра — яго стужка пра постаць Міхаіла Пташукі была адзначана двойчы, Святланы Цімаховіч, якая парадавала новым фільмам тэлепраграмы "Каталіцкія святыхні". Тым не менш, пакуль Гранпры з'яўдае ў іншых краінах.

Гэтаксама старшыня журы адзначыла і такую праблему, як абмежаванасць паказу хрысці-

Камертон

Пяць аркестраў і чатыры квартэты, знакамітыя піяністы і спевакі, арганіст, флейтыст, скрыпач, трубач — каля 300 артыстаў з 10 краін свету ўзялі ўдзел у Міжнародным фестывалі "Студзеньскія музычныя вечары", які ў 26-ы раз прайшоў у Брэсце

Шыкоўная госця і новыя імёны

Імклівая, напоўненая бязмежнай радасцю Уверцюра да оперы М.Глінкі "Руслан і Людміла" адкрыла фэст. А падарыў яе слухачам Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр пад кіраўніцтвам народнага артыста Беларусі Аляксандра Анісімава. Атмасферу свята працягнула абаяльная Саламія Прыймак — салістка Нацыянальнага тэатра оперы ў Кіеве — у арыі Сільвы з аднайменнай оперы І.Кальмана. У далейшай праграме Саламія давала, што ёй падуладны і найшырокі оперны рэпертуар. Лаўрэаты ж міжнародных конкурсаў Лука Гайдучэня з Вялікабрытаніі і Вадзім Кравец з Расіі выйшлі

паўсталі надзіва жывымі вобразамі — нават без грыву і касцюмаў.

Шыкоўная госця "Вечароў" Ірына Багачова — спявачка сусветнай велічыні, гонар Марыінскага тэатра, дзе яна служыць ужо паўстагоддзя. Рэпертуар народнай артысткі СССР — неабсяжны, але найдаражэйшая партыя — Кармэн, выкананне якой штораз для прымадонны экзамен на прафесійную сталасць. І на фэсце яна спявала знакамітую "Хабанэру" так, што брэстчане апладзіравалі стоячы!

Сенсацыя і зноў слова "ўпершыню"

Другая сенсацыя "Студзеньскіх музычных вечароў" — непараўнальны амерыканскі трубач, кароль свінгу Гары Гутман і — ўпершыню! — сольны джазавы канцэрт на фестывалі. Гутман за больш чым 30-гадовую кар'еру выступіў амаль з 200 сімфанічнымі аркестрамі ЗША, Канады і краін Заходняй Еўропы. Знакаміты музыкант і кампазітар прыехаў у Брэст разам з не менш знакамітым джаз-трыа піяніста Філіпа Вайцяхоўскага — уладальніка шматлікіх узнагарод у Польшчы ды іншых краінах. Трыа супрацоўнічае з Гары Гутманам з 2010 года,

Кадр з фільма — уладальніка Гранпры "Маці па 24 гадзіны штодня", Польшча.

Светлае
вымярэнне
"Magnificat",
які ўсё ж
такі
адбыўся

Тонкае кіно

ра і старшыні, чыімі намаганнямі фестываль працягвае сваё жыццё: "Але форум не здзейсніўся б без падтрымкі сяброў, іх неабыхавасці, малітваў".

Унікальнасць фестывалю не заўважыць і не ацаніць цяжка: у фільмах форуму можна ўбачыць дзіўны свет душы чалавека ва ўсёй яго прыгажосці, сіле і адначасова крохкасці. Сумненні асобы, спадзяванні, духоўныя пошукі, раскаянне, слабасць і веліч — хрысціянскае кіно бярэ ў фокус гэтыя аспекты нашага існавання, зазіраючы за паверхню будзённасці. Не стала выключэннем і праграма дзвятага форуму.

Ці можа пакінуць аб'якавым учынак місіянеркі Марыі Прэан з фільма Яніны Хютэнраўх "Марыя Прэан. Жыццё становіцца ўсё больш і больш добрым", якая ў 60 гадоў з'яўдае з Аўстрыі ва Уганду, каб стварыць там школу і прытулкі для маладых афрыканцаў? А потым стварае і хор з пятнаццаці маленькіх спевакоў, з якімі канцэртна па ўсёй Еўропе. Ці, да прыкладу, як не захапіцца асобай данскога казака Івана Калодкіна? Ён збірае фатаграфіі продкаў, піша вершы і апавяданні, цікавіцца гісторыяй, захоўваючы адметны погляд на сучаснасць і мінулае (стужка Алега Афанасьева "Іван, Іванаў сын"). Як не задумацца над феноменам Дару праз учынак сусветна вядомай спявачкі Ліны Мкртчян, якая сышла з вялікай сцэны і спявае сёння ў адным з падмаскоўных храмаў (карціна Ірыны Васіль-

Кадр з фільма "Слуцкая анімалія", Беларусь.

жа копіі абраза Маці Божай Чанстахоўскай па Польшчы. Ікона вандруе па гарадах і вёсках краіны ўжо 55 гадоў, і калі ў кагосьці з людзей ёсць патрэба, ён можа ўзяць абраз на 24 гадзіны ў свой дом. Рэжысёр стужкі робіць надзвычайнае: ён дазваляе нам зазірнуць у сэрцы вернікаў нібыта вачамі Панны Марыі. Разам з абразом гледачы трапляюць у сем'і, дзе ў кожнай — свой боль і спадзеў, праблемы і радасці. Аўтары стужкі дазваляюць пачуць малітвы людзей да Маці Божай, іх слёзы, просьбы, размовы і... убачыць душэўныя змены, што адбываюцца з вернікамі за тую суткі. Невыпадкова фільм польскага майстра атрымаў Гранпры фестывалю, бо ён прадэманстравалі, якой дзейснай можа быць вера ча-

янскага кіно на тэлебачанні, у кіна-тэатрах. "Магніфікат" завяршыўся, але хацелася б, каб форум меў працяг у выглядзе праглядаў гэтых фільмаў, бо яны шмат даюць для душы і духоўнасці нашага грамадства. Нам не хапае такога кіно", — падкрэсліла яна.

— На маю думку, прадзяттыя да падобнай прадукцыі менавіта рэдактары тэлеканалаў, — падзяліўся меркаваннем з карэспандэнтам "К" рэжысёр і дыпламант форуму Крыстаф Вольф. — Маўляў: яно будзе не цікавае гледачу. Але аўдыторыя больш адкрытая і зацікаўленая ў такіх карцінах, чым падаецца. Бо яны распавядаюць пра наша жыццё, якое мае шмат вымярэнняў.

K

Праекты ад

на фестывальную сцэну ўпершыню. Лука — выхаванец Варшаўскай кансерваторыі, працягвае музычную адукацыю ў Лондане, выступае з канцэртамі і мае вучняў. 28-гадовы спявак выканаў побач з заходне-еўрапейскай опернай музыкай арыю Анегіна з оперы П. Чайкоўскага на выдатнай рускай мове! Аказваецца ж, Лука гадаваўся ў сям'і праваслаўнага святара ў Польшчы, у дзяцінстве спяваў царкоўныя песняспевы, да ўсяго — мае дыплом багаслова, ён вялікі аматар паззі і ведае на памяць шмат вершаў. Саліст пранікнёна выканаў лірычныя раманы С.Рахманінава і скарый публіку не толькі майстэрствам, але і сваёй далікатнай душой. Мо таму і прымалі яго, бы роднага.

Яшчэ адно новае імя — Вадзім Кравец з Санкт-Пецярбурга. Уладальнік сакавітага бас-барытона ўразіў сілай свайго артыстычнага тэмпераменту і вакальных здольнасцей. Яго пакутны кароль Філіп з оперы "Дон Карлас" Дж.Вердзі і Мефістофель з оперы "Фаўст" Ш.Гуно

Мастыхін

Цэнтр сучасных мастацтваў мусіў прывабіць эстэту выстаўкай, якая ў значнай ступені адпавядае крытэрыям "мастацтва дзеля мастацтва". Экспазіцыя мела назву "Графічны эксперымент" і праводзілася ў рамках доўгатэрміновага праекта "Графіка. Фатаграфія. Дызайн". Выстаўка з назвай "Графічныя эксперыменты" праходзіла ўлетку ў маскоўскім Цэнтральным доме мастака. Нельга назваць мінскую экспазіцыю яе клонам — маштабам і ўзроўнем прадстаўнічасці яны істотна розныя. Але ж тое, што арганізатары бралі за ўзор менавіта маскоўскую імпрэзу, — відавочна.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

У выстаўцы прынялі ўдзел сем мастакоў, якія даўно і плённа працуюць у графічным дызайне. Прычым кожны дбае на сваёй дзялянцы, іх шляхі (прынамсі, на першы погляд) не перакрываюцца. Яднае ж згаданых твораў хіба што стаўленне да літары як да сакральнага знака. Калі для большасці людзей "напачатку было Слова", дык для гэтых мастакоў свет распачынаецца ад Літары.

Павел Семчанка першым з беларускіх мастакоў у найноўшым часе ўбачыў шрыфт не з пункту гле-

джання функцыянальнасці, а ў кантэксце культурнай гісторыі. Такое ягонае стаўленне да шрыфтовага мастацтва грунтуецца на ўсведамленні, што ад некаторых цывілізацый толькі і засталася, што літара альбо знак пунктуацыі ў сучасным пісьменстве. А сама літара, яе графема і аздоба, на ягоную думку, найлепшым чынам адлюстроўваюць пануючую ў пэўным часе эстэтыку. У творчасці Павел Семчанка ішоў ад класічнай каліграфіі. Сёння ж яго вабяць літары як арт-аб'екты. Тую ж лінію трымае ў сваёй твор-

калі яны разам ажыццявілі праект "Сонечнае зацьменне". Дарэчы, у Брэсце Гары сам веў канцэрт, проста размаўляў з публікай на англійскай, польскай мовах і нават крыху на рускай: як высветлілася, яго дзед Максім родам з Беларусі. Энергія і жарты Гутмана не ведалі межаў. Калі трубац яшчэ і заспяваў, зала не стрымалася і падпявала яму ў такт. Па шматлікіх просьбах Гары Гутман даў і другі канцэрт. Візіт квартэта ў Брэст адпавядаў дзвюм умовам фестывалю: прадэманстраваў новы для фэсту сольны інструмент — трубу, а таксама — новых выканаўцаў.

У праграме часта сустракалася слова "ўпершыню". Так, на адным з канцэртаў выступіў вакальны квартэт "Канон" з новымі песнямі з альбома "Душа" (дарэчы, прэзентацыя новых твораў — таксама адна з умоў фэсту). Аўтар песень — таленавіты брэсцкі кампазітар Анатоль Багданаў, які і натхніў сваіх сяброў стварыць квартэт. Калектыву няма і чатырох гадоў, але як лёгка ён з першай жа песні паланіў слухачоў прыгажосцю мелодыі і энергетыкай вершаў, нібы ў зале залунала вясна, святло кахання і шчасця...

Сілезскі квартэт з Польшчы і Новае Рускі квартэт з Расіі — калектывы з сусветнымі імёнамі, высокай куль-

Даменіка Стасі, Ганна Аглатава і Хуан Пабло Фернандэс

Ірына Баганова і Аляксандр Англімаў

ўзрост, — вопытныя артысты. Яны ігралі разам са сваімі педагогамі — прафесарамі кансерваторыі і акадэміі музыкі. Слухачы мелі магчымасць пазнаёміцца з трыма школамі фартэпіяна.

Была яшчэ і чацвёртая, беларуская — з яе яркімі прадстаўнікамі. Народны артыст краіны, прафесар Ігар Алоўнікаў, чыё імя звязана амаль з усімі "Студзеньскімі музычнымі вечарамі", гэтым разам парадаваў публіку інтэрпрэтацыяй твораў М.Глінкі, А.Аляб'ева і прапанаваў сваю фартэпіянную транскрыпцыю з музыкі Ж.Бізэ да драмы А.Дадэ "Арлезіянка".

Лаўрэат міжнародных конкурсаў Юрый Бліноў быў на фестывалі другі год запар. Ён не толькі ўразіў слухачоў экспрэсіяй у выкананні, але і паказаў сябе самавітым канцэртмайстрам у дуэтах з вакалам і флейтай. А яго бліскучы фінал Другога канцэрта К.Сен-Санса з сімфанічным аркестрам мясцовага Тэатра драмы пад кіраўніцтвам Аляксандра Сасноўскага стаўся кульмінацыяй заключнага выступу.

Дарэчы, сёлета Бліноў выступіў з ініцыятывай правесці напрыканцы мая ў Драгічыне — яго родным горадзе — міжнародны конкурс юных піяністаў і баяністаў

ня лепшы ў краіне раяль — у Брэсце", — зазначыў Ігар Алоўнікаў. Гэты дарагі падарунак напярэдадні "...Вечароў" зрабіў Акадэмічнаму тэатру драмы Брэсцкі аблвыканкам, а ідэя належала яго старшыні Канстанціну Сумару. За падтрымку і ўклад у развіццё фестывалю Канстанціну Сумару, які ўзначальвае аргкамітэт цягам 10 гадоў, быў уручана дыплом Абласнога музычнага таварыства...

У афішы кожны мог знайсці музыку для душы — канцэрты арганнай, фартэпіянай і камернай музыкі, Брэсцкі Калядны баль. А яшчэ — пяць аркестраў, сярод якіх адзін са сталіцы і чатыры з Брэста — сімфанічны аркестр Акадэмічнага тэатра драмы, сімфанічны аркестр Музычнага каледжа імя Р.Шырмы, гарадскі аркестр духавой і эстраднай музыкі, камерны аркестр абласной філармоніі...

Выдатны музыкант з Італіі — першая флейта оперных тэатраў Рыма і Мілана, прафесар Антонія Амендуні — прыехаў у шосты раз, прычым — ізноў з новай праграмай. Апладысмантамі зала сустракала яго земляка — спевачка Даменіка Стасі, які запомніўся па XXV юбілейным фестывалі. Сюрпрызам стала з'яўленне маладога тэнара з Чылі Хуана Пабла Дзюпрэ Фернандэса. Зараз ён спасцігае стыль бельканта ў школе Мірэлы Фрэні, знакамітай опернай спявачкі. Не цяжка здагадацца, што Стасі і Хуан выконвалі шмат прыгожай італьянскай музыкі. Дарэчы, Чылі — новая краіна ў праграме фестывалю, і гэта яшчэ адна абавязковая ўмова арганізацыі фэсту.

Упрыгожыла "Студзеньскія музычныя вечары" салістка Вялікага тэатра Расіі Ганна Аглатава: вучаніцу Рузаны Лісіцыян і Маквалы Касрашвілі ангажуюць на спектаклі лепшыя тэатры свету!

Аргкамітэт ізноў справіўся з узяттай на сябе яшчэ з першых "... Вечароў" задачай. Як сказала са сцэны нязменны мастацкі кіраўнік і дырэктар фестывалю Лілія Батырава, хто лічыць, што фэсты рабіць лёгка, — паспрабуйце. Дык чаму ж яркія оперныя ды музычныя зоркі шматкроць прыязджаюць у Брэст і дораць слухачам сваё мастацтва? Напэўна, тут, на фестывалі, яны сустракаюць сардэчную цеплыню брэсчан, трапляюць у атмасферу свята чароўнай музыкі, якое потым захоўваюць у сваёй душы.

Алена КАПАЧОВА

Брэст

Фота Валерыя КАРАЛЯ

"Студзеньскіх вечароў"

турай выканання і шырокай геаграфіяй выступленняў. Першы прапанаваў брэсчанам творы польскіх класікаў XX стагоддзя: выкананне складаных квартэтаў В.Лютаслаўскага і Х.Гурэцкага стварыла ў зале зачараваную, амаль наэлектрызаваную атмасферу. Новы ж Рускі квартэт — значна маладзейшы за Сілезскі, але ўжо здолеў займець вялікую папулярнасць. У рэпертуары — музыка ад венскай класікі да сучасных кампазіцый, у тым ліку — творы з камерным і сімфанічным аркестрамі. Напэўна, адсюль вялікая цікавасць да артыстаў, якія, да ўсяго, выконваюць творы на старадаўніх інструментах італьянскіх майстроў, прадстаўленых з дзяржаўнай калекцыі ўнікальных музычных інструментаў.

Піяністы і праекты

Згодна з традыцыяй, на фестывалі выступілі юныя таленты — піяністы з Казахстана, Літвы і Польшчы. Усе — лаўрэаты міжнародных конкурсаў і, нягледзячы на юны

"Палескі агеньчык". Узначаліць журы даў згоду вядомы піяніст з Германіі, прафесар Барыс Блох. У журы таксама запрошаны наш малады баяніст, пераможца шматлікіх конкурсаў Уладзіслаў Плігаўка.

Але ж вернемся да "...Вечароў", дзе малады Ілья Пятроў, лаўрэат міжнародных конкурсаў і нядаўні выпускнік нашай Акадэміі музыкі, з глыбінёй пачуцця выканаў складаны ў тэхнічным плане Другі канцэрт С.Рахманінава. Пасля кожнай часткі канцэрта гучалі шчырыя апладысменты. Гэта не папрок публіцы: менавіта так чулыя да музыкі брэсчане ацанілі натхнёную ігру піяніста.

Лепшы ў Беларусі раяль і новая краіна

Дарэчы, нашым выдатным музыкантам першымі пашчасціла дакрануцца да клавій навуточкага раяля "Steinway". Вядучая — музыказнаўца Іна Зубрыч — заўважыла, што нават у Белдзяржфілармоніі няма такога інструмента. "На сён-

часці і Генадзь Мацур. Валодаючы сучасным інструментарыем, ведаючы бадай усё пра камп'ютар і паліграфію, ён, аднак, больш давярае сваёй руцэ, і праз гэта кожны ягоны твор з'яўляецца ўнікальным, непаўторным.

Тры дзясяткі знакаў-літар — гэта дастаткова, каб перавесці ў выяўленчы шэраг мову якой заўгодна ступені складанасці. Але самі літары алфавіта пры нязменнасці канструкцыі набываюць самавітасць і вобразнасць, калі за іх бярэцца мастак. Менавіта такой справай займаецца Усевалад Свентахоўскі, распрацоўшчык аўтарскіх шрыфтоў. Юрый Тарэў — аўтар плакатаў, правакацыйных па сваёй сутнасці, звернутых да сацыяльнага досведу глядача, здольнага да асацыятыўнага мыслення. Вячаслаў Семянко звяртаецца да абстрактнай графікі дзеля выяўлення чагосьці такога, чаму нават вызначэнне знайсці цяжка. Ягоную творчасць можна назваць пошукам візуальнага кода падсвядомасці. Сяргей Саркісаў надае звыклым рэаліям нечаканую

Эксперымент... А дзеля чаго?

Візуальныя коды графікаў

Графіка Сяргея Саркісава.

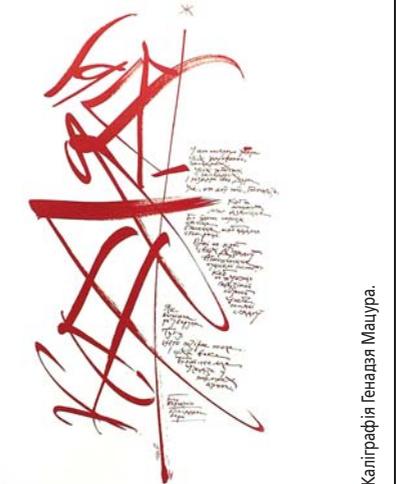
форму, праз якую раскрываецца прыхаваны змест. Віктар Сянькоў карыстаецца фотакамерай, бы жывапісец фарбамі. Ягоныя вобразы па духу імпрэсіяністычныя, з ухілам у абстракцыю.

Кожны з удзельнікаў выстаўкі — постаць самадастатковая. І каб іх

работы ўтваралі гарманічнае сумоўе, патрэбна ўсведамленне мэты, дзеля якой іх сабралі разам. А гэты чынік у кантэксце экспазіцыі якраз адсутнічаў. Я больш-менш разумею, што мелі сказаць мастакі "Графічнага эксперымента" паасобку, але пра што думалі кура-

тары выстаўкі, збіраючы іх пад адным дахам, — для мяне таямніца.

Баюся памыліцца, але вонкавая эфектнасць, відовішнасць пры адсутнасці арганізуючай думкі ўласцівыя не толькі гэтаму праекту Цэнтра сучасных мастацтваў. Праца робіцца, але... Ды, зрэшты, можна

Узор буквіцы Усевалада Свентахоўскага.

Каліграфія Генадзя Мацура.

было прыдумаць выстаўцы больш арыгінальную назву, не дубліраваць ужо скарыстаную ў Маскве. Маючы шчырую цікавасць да культурных з'яў і тэндэнцый у суседняй дзяржаве, трэба шукаць усё ж такі ўласны шлях — і ў жыцці, і ў мастацтве.

(Заканчэнне. Пачатак на старонцы 1.)

...Асабіста мы былі ў Камаях апошнім разам, калі рыхтавалі матэрыял да Дня беларускага пісьменства, што праходзіў у Паставах. Таму клуб ды бібліятэку знайшлі адразу. Першы яшчэ быў на тэхнічным перапынку. У другую ж прабыліся на вобмацак праз цёмнае фэе (яно ж — танцавальная зала). Гэтым жа няўпэўненым чынам шукалі бібліятэчны ўваход у Крэве. Справа зразумелая — рэжым эканоміі: мясцовыя ведаюць, як дабрацца да свету кнігі не набіўшы гузакоў, а чужых тут і не чакаюць.

І ўсё ж дабраліся, бо не чужыя па сутнасці. Бібліятэкар Аліна Каравая, адарваўшыся ад камп'ютара, не магла стрымаць здзіўлення: «Што за новыя чытачы?» Мы супакоілі, маўляў, новых з нашым прыездам не будзе. А старых ва ўстанове — 350 чытачоў. Кніжны фонд — небагі: ёсць з чаго выбраць нават на разборлівы густ. Але цягам гутаркі высветлілася, што вяскоўцам цяпер не да кнігі. Мясцовы свінагадоўчы комплекс, па словах жыхароў, вынікамі працы не блішчыць, людзі, баючыся зацяжнага беспрацоўя, сутаргава шукаюць чарговае месца пад сонцам. А вось з дзятвой бібліятэкарка займаецца актыўна: у бібліятэцы дзейнічае экалагічны гурток «Расінка»... Ці не гадзіну чакалі адкрыцця СДК, чытачоў (ні дарослых, ні дзяцей) гэтым часам у бібліятэцы мы так і не пабачылі.

Дырэктар сельскага Дома культуры Галіна Бразюль прыйшла на працу ў атачэнні дзятчат-школьніц з харэаграфічнага гуртка. Клубныя памяшканні імгненна напоўніліся музыкой, смехам, мітуснёй. Мы запыталіся ў Галіны Уладзіміраўны: «Чаго вам не хапае ў працы?» У адказ пачулі: «Не стае людзей у вёсцы!» Але цягам гаворкі высветлілася, што няма ў СДК камп'ютарнай тэхнікі: яе дырэктар прыносіць з дому. План па аказанні платных паслуг не выконваецца, бо пры яго складанні не ўлічваецца дэмаграфічная сітуацыя ў раёне. Апошняе анкетаванне сярод моладзі паказала, што юнакі і дзятчаты жадаюць, каб пры СДК працавала кавярня... «Горды не можа працаваць у культуры», — падводзіць рысу Галіна Бразюль. Яна, відаць, мае права на такія высновы. Прыехала з Расіі і за 5 гадоў працы паспела зрабіць многае: папулярным стаў тэатральны калектыў, пашырылася экспазіцыя клубнага этнаграфічнага пакойчыка (праўда, збольшага за кошт узору рускай культуры)... Але пры ўсеагульнай эканоміі вельмі цяжка

Акцыя "К":
журналісцкі аўтапрабег
па СДК і не толькі

Брэнд — "Каралеўскі"

Дырэктар Пастаўскага раённага Дома рамёстваў Таццяна Петух.

знаходзіць параўменне і з патэнцыйнымі спонсарамі, і з калегамі па сацыяльным клопаце. «Вось дыскатэкі спаквалі выйшлі з моды, — скардзіцца Галіна Уладзіміраўна, — тым не менш, вы бачыце, гурткі працуюць, клуб не пустуе, але ніводзін мясцовы настаўнік на маёй памяці так сюды і не завітаў, каб пацікавіцца, як бавяць час вучні!» Што ні кажы, а заўвага слушная.

І апошнія змены, што ніяк не ўпрыгожваюць Камай. Як нам сарамліва распавялі вяскоўцы, мясцовую сажалку ў скверы за касцёлам цягам гэтых гадоў засмецілі — давалося яе прыкапаць. Знік, натуральна, і масток прыгажун. Мы здзівіліся: «Чаму ж за чысцінёй не сочыце?» «Сочым, — гэтак жа сарамліва запэўнілі тутэйшыя. — Святар, да прыкладу, штодня смецце ля касцёла прыбірае».

(Не)лірычнае адступленне
Югена Рагіна

Трошкі катэгарычна выказалася спадарыня Бразюль наконт таго, што гордаму ў

культуры — не працаваць. Працуюць — гордыя, самадастатковыя, абароненыя ад любых сацыяльных ператрусаў верай у тое, што прыгажосць пераможа. Такіх называюць ідэалістамі. І як бы ні здэкавалася над вёскай дэмаграфія, колькасць такіх работнікаў культуры ў маштабах рэспублікі застаецца пакуль дастатковай для таго, каб супрацьстаяць халоднай бязлітаснай абыякавасці.

Дзівосы і будні "Старога млына"

Пастаўскі Дом рамёстваў — адзін з найбольш прадстаўнічых на Віцебшчыне. І патрэбы ў дадатковых памяшканнях не мае, бо, як вядома, размешчаны ў трохпавярховым будынку колішняга млына, што сам па сабе — адзін з архітэктурных брэндаў горада. А вось сам РДР — не менш салідны творчы брэнд. Не дзіва, што на экскурсіі сюды завітаюць не радзей, чым у мясцовы краязнаўчы музей.

Дзяржаўна-прыватныя высновы без Зюзі Паазерскага

бесплатныя, то для дарослых маюць сімвалічны кошт — 40 тысяч рублёў у месяц. На жаль, на курсы ў РДР не прыязджаюць дзеці з вёсак — найперш з-за транспартнага пытання. Але Таццяна Петух знайшла выйсце і з гэтай сітуацыі, арганізаваўшы майстар-класы для дзяцей, што адпачываюць у летніках. Школьнікі арганізавана па некалькі разоў за лета прыязджаюць на заняткі па кераміцы, саломкапляценні, выцінанцы.

І не толькі. Новым кірункам працы РДР стаў выраб народнай традыцыйнай цацкі. Па словах

Таццяны Петух, пад час стварэння цацкаў увага надаецца вывучэнню адметнасцей строю. Аказваецца, за гадзіну можна растлумачыць сутнасць працэсу вырабу лялькі і прыкладна за тую ж гадзіну з лішкам зрабіць адметную цацку сваімі рукамі.

А таму пасля курсаў выяўляецца тэндэнцыя — многія дзеці жадаюць звязаць прафесійную дзейнасць з рамёствам. Спыняе падобны парыв толькі адно — фінансавы бок такой дзейнасці. Далёка не кожны пагодзіцца на заробак метадыста-майстра ў РДР. Магчыма, выйсце з такой сітуацыі — папаўненне сямейнага бюджэту за кошт продажу сувеніраў? Таццяна Петух пагаджаецца з такой думкай, але дадае: продаж можа быць толькі тады, калі ёсць масавы турыст і маецца попыт на гэтыя вырабы. Па назіраннях дырэктара РДР, з кожным годам скарачаецца колькасць турыстаў, а адпаведна падаюць аб'ёмы продажу сувенірнага прадукцыі. У гэтым плане кіраўнік установы звязвае спадзяванні з адкрыццём музея ў мясцовым палацы Тызенгаўза. Так, у будучым разглядаецца магчымасць працы майстроў ля сцен гэтага архітэктурнага помніка.

У час экскурсіі па ДOME рамёстваў пазнаёміліся мы не толькі з творами, але і з іх аўтарамі. Да прыкладу, майстар-метадыст РДР Жанна Глабенка (таксама з Расіі) габеленамі займаецца 30 гадоў. Любіць жывапіс Гаўрылы Вашчанкі, таму на творах яе таксама рвуцца ў шчаслівы палёт беларускія жыццядайныя буслы...

Напрыканцы нашай гаворкі з дырэктарам РДР нека адначасова прыйшлі да высновы: мо перспектыва дамоў рамёстваў

Таццяна Петух, дырэктар РДР, пачынае гаворку з набалелага: установу чакае штатная рэарганізацыя. Нягледзячы на перажыванні, усе супрацоўнікі (а ў штаце ўсяго тры стаўкі метадыста-майстра) спадзяюцца толькі на лепшае.

Пастаўскаму Дому рамёстваў ёсць чым не толькі пахваліцца, але і ганарыцца. Ужо дваццаць гадоў на базе ўстановы працуе народны клуб "Майстры". Вядзецца плённае супрацоўніцтва з рамеснікамі раёна. А гэта каля 80 чалавек! Вялікі працэнт іх, што вельмі важна, складае моладзь, якая працуе ў розных тэхніках, шукае свой адметны стыль. Яно і не выпадкова. Яшчэ з XVIII стагоддзя, часу росквіту мануфактур, на Пастаўшчыне пачалі актыўна развівацца рамёствы, у прыватнасці, ткацтва, шапавальства.

Перадаюць у РДР старадаўнія традыцыі і сёння. Толькі на шасцімесячныя курсы зараз ходзіць каля 90 чалавек. Палова з іх — мясцовыя дзеці, некаторым з якіх толькі споўнілася шэсць. І калі для дзяцей курсы абсалютна

На людным месцы

Прыёмы "Адро́ва"

17 студзеня ў Віцебскім абласным метадычным цэнтры народнай творчасці адбылося адкрыццё выстаўкі **вырабаў народнай студыі разьбы па дрэве "Адроў"** аршанскага Дома рамёстваў.

ОРША

Дырэктар Віцебскага абласнога метадычнага цэнтры Кацярына Лабука адзначыла, што цягам стагоддзяў беларускі народ, у тым ліку і на Віцебшчыне, ствараў сваю самабытную культуру, значнай часткай якой з'яўляецца апрацоўка драўніны. Яскравым прыкладам выка-

рыстання гэтага рамёства, якое жыве і ў наш час, з'яўляецца народная студыя разьбы па дрэве "Адроў".

Яна была створана ў 1985 годзе па ініцыятыве мастакоў горада Барань і з'яўляецца адной са старэйшых у Віцебскай вобласці. Асноўныя кірункі дзейнасці клуба: навучанне ўдзельнікаў студыі мастацкай апрацоўцы дрэва, папулярызацыя народнай творчасці сярод насельніцтва.

Цяпер кіраўнік студыі "Адроў" — Ігар Пахомчык, які не толькі вучыць маладых, але і сам стварае розныя вырабы: разьбярныя, такарныя, бандарныя. На кожную выстаўку,

фестываль, конкурс майстар выстаўляе свае новыя работы. Ігар Сцяпанавіч працуе з рознай драўнінай у шэрагу тэхнік выканання і ў розных відах разьбы.

Пад час імпрэзы былі прадэманстраваны віды і прыёмы апрацоўкі драўніны. Гледачы ўбачылі тут вырабы з элементамі геаметрычнай, аб'ёмна-рэльефнай разьбы, аб'ёмнай пластыкі, выпальвання, бандарскай тэхнікі. А добры і вясёлы настрой надаў народны ансамбль народнай песні і музыкі "Выцінанка" з Аршанскага раёна.

Андрэй СТРУНЧАНКА,
вядучы метадыст
Віцебскага абласнога
метадычнага цэнтры
народнай творчасці

Выратаванне ад адзіноты

Літаратурна-музычная гасцёўня "Алімп", заснаваная пры Цэнтральнай раённай бібліятэцы, працуе з 1983 года. За гэты час яна ўзбагаціла многіх слухачаў духоўна, садзейнічала выхаванню літаратурнага густу, стала выратаваннем ад адзіноты.

СЛУЦК

Тут адзначаюцца юбілейныя даты знакамітых пісьменнікаў, музыкантаў, ладзяцца прэзентацыі кнігі, творчыя вечарыны, ушаноўваецца памяць славетных землякоў. Такім чынам, пасяджэнні ў "Алімпе" з'яўляюцца своеасаблівым цэнтрам творчага супрацоўніцтва, духоўных стасункаў майстроў пяра, прадстаўнікоў тэатральнай і музычнай сцэны.

"Алімп" — дзейная форма далучэння чытачоў да бібліятэкі, да багаццяў духоўнай культуры. У наш час выразна адчуваецца дэфіцыт жывых чалавечых зносін, культурная настальгія, таму асноўная мэта гасцёўні — садзейнічаць таму, каб чалавек не замыкаўся ў сабе, а імкнуўся да духоўнасці.

Гасцёўню прыдумала ранейшы дырэктар Цэнтральнай гарадской бібліятэкі Тамара Шахновіч. Пра тое, каб гасцям было ўтульна, клапацілася колішні загадчык аддзела абслугоўвання Мая Казека. Душой гасцінай і яе таленавітымі арганізатарамі былі колішнія дырэктар ЦРБ Людміла Лазоўская і загадчык аддзела абслугоўвання і інфармацыі чытачоў Галіна Пенязь.

у тым, каб пашырыць уплыў на, скажам, працоўнае навучанне вучняў сярэдніх школ? Сапраўды, няблага было б, каб і на ўроках працы дзеці атрымлівалі азы пляцення, вышыўкі, разьбы і ганчарства. Таццяна Петух была засумнявалася, маўляў, для падняцця сіл работнікаў культуры і адукацыі патрэбна, як мінімум, дзяржпраграма па этнавыхаванні. Хто ж супраць, калі ўрэшце звернуць увагу на больш сістэмнае эстэтычнае навучанне, але ніхто не адмяняў і індывідуальныя аўтарскія вучэбныя планы, якія зацвярджаюцца на ўзроўні

ца народнымі рамёствамі, традыцыйнымі спевамі, але не могуць. І прычына тут не адна. Не буду гэтым разам казаць пра арганізацыйныя (узаемадзейненне школы і ўстаноў культуры), а спынюся на ментальных, псіхалагічных. Прыгавдаеца адзін эпізод з дзейнасці сельскага дома культуры, калі сямікласнік са слязьмі сыходзіў з узорнага народнага калектыву, бо ў школе з яго народніцтва смяляліся аднакласнікі. Як перамагчы такое стаўленне? Пытанне адкрытае.

насю «Старога млына». Маладзенька прадаўчыца, ветліва пасміхаючыся, давала, што яны з маці — самі з вусамі: «Мама вырабляе сувеніры, а я — прадаю!» Трэба сказаць, асартымент у сувенірным адзеле — багаты, а тавары разбіраюць з ахвотай, асабліва ў час фэсту. Дарэчы, рэкламы «Старога млына» па горадзе так і не заўважылі. Дарэмна, бо гаворка — пра канкурэнцыю. А выноса — не суцэльна: прыватнікі крэатыўна ў піяры, «дзяржаўнікі», не маючы матэрыяльнай зацікаўленасці, — піярыцца не спяшаюцца.

моладзі, старшыня Пастаўскага райвыканкама Віктар Гутараў сам завітаў да нас і не пашкадаваў часу для грунтоўнай гаворкі.

Вось, у прыватнасці, на чым расстаўляю акцэнт на аб'екты кіраўніц раёна:

— Выпадак з праектам “Зюзя Паазерскі”, калі яго кіраўнік (дарэчы, колішні дырэктар мясцовага Дома культуры. — Рэд.) вырашыў пераарыентаваць сваю дзейнасць, пазбавіўшы тым самым Пастаўшчыну адметнага брэнда, наводзіць на думку, што пакуль не заўжы

хаванні розных часоў, помнікі некалькіх войнаў? Гэта тыя моманты, на якіх мы пакуль слаба акцэнтуюем увагу ў турыстычнай інфраструктуры...

У нас павінны быць брэнды, якія здолеюць прыцягнуць на тоўпы турыстаў, у тым ліку замежных. Пад гэта трэба падцягнуць і ўсю сацыяльную сферу: гасцініцы, рэстараны, добраўпарадкаваць існуючыя і адкрываць новыя месцы баўлення вольнага часу. У Паставах ёсць за што зацікавацца, але на ўсё, вядома ж, патрэбны час. Так, неўзабаве ў Паставах распачне працу 3D-кіна-тэатр. На чарзе і фармат 5D. Ведаю асабіста, многім турыстам, што адпачываюць на Нарачы, няма чым заняць свой вольны час. Чаму б ім не з'ездзіць у Паставы? Спадзяюся, сёлета пытанне стане рытарычным...

Мы пагадзіліся з такім бачаннем будучыні раёна і скіраваліся да апошняга з запланаваных аб'ектаў горада — Палаца Тызенгаўзаў, які цягам апошняга года зазнаў шмат змен і займеў багата цікавостак. Пра іх — у наступных нумарах “К”.

Агульнае (не)лірычнае адступленне

Мы разумеем, якіх высілкаў каштуе праводзіць у Паставах брэндавы міжнародны фестываль, колькі

... сыр. А для душы?

Старшыня Пастаўскага райвыканкама Віктар Гутараў.

Габеленчыца Яна Губанка.

У нашай краме сувеніры на любы густ!

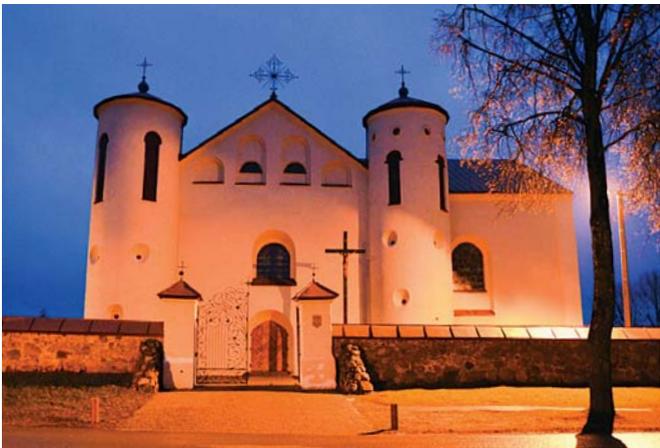
Дырэктар Камітэта ЦДК Галіна Бразюль.

Рэпетыцыя хараграфічнага гуртка ў Камаях.

Закінутая хага ў амаль закінутай Рэдуце.

Касцёл абарончага Тыпу ў Камаях.

раённага аддзела адукацыі. А для таго, каб такі план з'явіўся, варта вызначыцца, хто да каго першы пойдзе: народны рамеснік ад культуры да настаўніка працы ці наадварот?

(Не)лірычнае адступленне Кастуся Антановіча

Прыцягненне ва ўстановы культуры, і асабліва сельскія, дзяцей — справа, без сумнення, вельмі важная і патрэбная. Больш за тое, часцяком на месцах атрымліваецца сітуацыя, калі дзеці, у тым ліку і старшакласнікі, з захваленнем жадаюць займацца

“...Прыезджайце ў Паставы!»

Мы пагулялі па Паставах. І не дарэмна: купілі смачнага мясцовага сыру «Каралеўскі», якога ў Мінску днём з агнём не сустрэнеш. І дзеля гэтага таксама варта прыезджаць час ад часу ў Паставы... А рэкламны заклік, вынесены ў заглавак, мы ўбачылі ў адной з прыватных крам, размешчанай у гістарычным цэнтры мястэчка, цалкам ён гучыць наступным чынам: “Што вам вільні і варшавы, прыезджайце ў Паставы!”. Адзін з аддзелаў той крамы — сувенірны. А напаўненне яго таварамі не звязана з дзей-

Якія яшчэ ўстановы культуры давялося наведаць на Пастаўшчыне? На што звярнулі ўвагу на Мядзельшчыне і Вілейшчыне? Чытайце ў наступных нумарах “К”.

Аднак такі расклад ніяк не азначае, што мясцовыя ўлады не жадаюць адладзіць механізм дзяржаўна-прыватнага стасункавання дзеля агульнай эканамічнай карысці. Даведаўшыся, што мы, журналісты, знаходзімся ў аддзеле ідэалагічнай работы, культуры і па справах

можна аддаваць усе цікавыя праекты ў прыватныя рукі. Тым больш, калі маем сваіх добрых спецыялістаў у сферы культуры...

Вялікіх дывідэндаў чакаем ад дзейнасці музея ў палацы Тызенгаўзаў. Пакуль жа большасць унікальных прадметаў, якія распавядаюць пра нашу культуру і традыцыі, не даступныя для прагляду шырокай грамадскасці. Толькі ў запасніках знаходзіцца каля васьмі тысяч музейных прадметаў! Спадзяёмся на прыцягненне турыстаў і з нагоды актыўнага выкарыстання ў сценах музея тэмы Першай сусветнай вайны. А ваенныя па-

намаганню трэба для таго, каб райцэнтр выглядаў годна ды па-заходняму добраўпарадкавана і каб у крамах прадаваліся мясцовыя брэндавыя тавары харчавання... Мы — ідэалісты і верым, што беларускі Паазерскі край стане выбітным не толькі шыкоўнымі райцэнтрамі, дзе дбаюць пра захаванне спадчыны, але і прыязёрнымі вёскамі, дзе запануе не беспрацоўе, а дух творчага самавыяўлення.

Фота аўтару К

Яркімі, запамінальнымі, надзвычай цікавымі былі нядаўнія творчыя сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі Наталляй Батракавай і Тамарай Лісіцкай. Хочацца прыгадаць і вечарыну-партрэт з удзелам прафесара, анкалага-мамалага Леаніда Путырскага, пад час якой адбылася прэзентацыя яго кнігі-споведзі, кнігі-падручніка “Удар маланкі”. Літаратурна-музычная вечарына “Паэт. Акцёр. Спявак” аб'яднала аматараў творчасці Уладзіміра Высоцкага. Цікавая, эмацыянальная сустрэча “Я вучань, я імкнуся разгадаць...” з празаікам, паэтам, публіцыстам, дырэктарам Дырэкцыі замежнага вясчання Беларускага радыё Навумам Гальперовічам зацікавіла прыхільнікаў роднай літаратуры і мовы. Да Дня горада, напярэдадні абласнога свята рамёстваў “Слуцкія паясы”, прайшла літаратурна-музычная вечарына “Случчанка зладзіць зноў

красейцы, каб ткаць златыя паясы”... А ў снежні 2013-га гасцёўня запрасіла на монаспектакль “Гімн таленту славуэта паэта”, прысвечаны 215-годдзю з дня нараджэння Адама Міцкевіча.

Шчырыя словы ўдзячнасці хочацца выказаць людзям, якія дапамагаюць у падрыхтоўцы і правядзенні мерапрыемстваў “Алімп”: дырэктару школы мастацтваў Наталлі Сапелкінай, рэжысёрам Яўгену Сакольскаму, Алегу Пінчуку...

Час ідзе, а літаратурна-музычная гасцёўня “Алімп” па-ранейшаму застаецца тым аазісам духоўнасці, які так патрэбны людзям. Яе дзверы заўсёды будуць адкрыты для тых, хто імкнецца ўзбагаціцца і адпачыць духоўна, наталіцца прыгажосцю мастацкага слова.

Валянціна ЦЭГАЛКА, загадчык аддзела абслугоўвання Слуцкай раённай цэнтральнай бібліятэкі

Электронны музей вуснай гісторыі

Гэта адзін з праектаў міжнароднай праграмы трансгранічнай супрацы “Латвія — Літва — Беларусь”. Па словах кіраўніка праекта, загадчыка кафедр гісторыі Беларусі, археалогіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы Сяргея Піваварчыка, у музеі будзе прэзентавацца гісторыя другой паловы XX стагоддзя, сабраная студэнтамі і выкладчыкамі факультэта гісторыі, камунікацыі і турызму разам з партнёрамі з Даўгаўпілскага ўніверсітэта і Латвійскага цэнтра прасоўвання інавацый і развіцця.

ГРОДНА

На віртуальнай музейнай пляцоўцы будзе прадстаўлена шмат рознай інфармацыі: відэаінтэрв’ю, аўдыязапісы, фатаграфіі сведкаў падзей, тэкставыя матэрыялы, сабраныя ў Латгаліі, на тэрыторыі Гродзенскай і Віцебскай абласцей.

Пра стварэнне музея распавядае Сяргей Піваварчык:

— Праект пачаў дзейнічаць з 1 сакавіка 2013 года, і разлічаны ён на 15 месяцаў. Пад час рэалізацыі Гродзенскі і Даўгаўпілскі ўніверсітэты будуць займацца запісам вуснай гісторыі, кожны з партнёраў размесціць у музеі па 150 адзінак.

На сёння зроблены палявыя даследаванні некропаляў, ідзе падрыхтоўка навуковых тэкстаў. Адзін з вынікаў праекта — стварэнне наву-

ковай манаграфіі па такой спецыфічнай тэме, як могільні-некропалі. Сабраная значная колькасць адзінак вуснай гісторыі, і ўжо ў лютым мае быць створана электронная пляцоўка, дзе знойдуць месца старонкі двух партнёраў. А з сакавіка павінны размясціцца матэрыялы, што будуць падавацца на беларускай ці латышскай мовах, а таксама ў перакладзе на англійскую.

— Яшчэ адзін кірунак, які хочам выкарыстаць, — запісы ўспамінаў ветэранаў ўніверсітэта, — адзначае суразмоўца. — Універсітэт быў створаны яшчэ ў 1940 годзе, і яго мінулае адлюстроўвае гістарычныя працэсы. Наш абавязак — запісаць успаміны, каб пасля маладога пакалення змагло выкарыстаць іх у даследаваннях.

Андрэй МЯЛЕШКА Гродна

З Культурнай сталіцы —

Пад час адкрыцця акцыі. / Фота да матэрыялу — Міхаіла ІСАЧАНКІ.

з любоўю!

Ёсць шмат журналістскіх сведчанняў пра тое, што 18 студзеня Гродна афіцыйна стаў Культурнай сталіцай Беларусі-2014. Свой штырх з пэўным поглядам у перспектыву дадасць і карэспандэнт "К". Але пра ўсё па парадку.

Алег КЛИМАЎ,
Мінск — Гродна — Мінск

У Гродна я прыехаў 16 студзеня з мэтай вывучыць эканоміку культуры Беларусі ў абласным цэнтры (матэрыял пра гэта — у бліжэйшых нумарах "К"). І, натуральна, пра наданне гораду над Нёманам статусу "Культурнай сталіцы Беларусі" казала літаральна ўсё, у тым ліку — плакаты ды шматлікая іншая паліграфія, што інфармавалі жыхароў і гасцей горада пра падзею, сапраўды кідаючыся ў вочы.

А папярэднічаў адкрыццю акцыі ў тым ліку і флэш-моб, у гушчы якога я апынуўся, калі на вуліцы Савецкай выхаванцы школы-інтэрната для дзяцей з парушэннем слыху інтэрпрэталі ў танцы і з дапамогай сурдаперакладу песню "All You Need is Love" ансамбля "Beatles"! Чаму "Beatles"? Справа ў тым, што кожны год 16 студзеня, пачынаючы з 2001-га, ва ўсім свеце адзначаецца дзень брытанскага гурта.

"Усё, што табе трэба — гэта любоў", — спяваецца ў той знакамітай кампазіцыі. Сваю любоў да навучэнцаў школ-інтэрнатаў для дзяцей з парушэннем зроку і слыху, выхаванцаў аднаго з дзіцячых дамоў і сацыяльнага прытулку прадэманстравалі і супрацоўнікі Маладзёжнага культурна-забаўляльнага цэнтры "Галактыка", якія арганізавалі акурат 18 студзеня ў сваіх сценах дабрачынную акцыю. (Прызнаюся, і я выдаў некалькі па на дыскатэцы ў велізарнай танцавальнай зале.) Сам жа даўгабуд, які нарэшце адкрыў свае дзверы ў снежны і які прэзентаваў сябе ў той дзень, уразіў прасторнымі, светлымі пам'яшканнямі, сучасным дызайнам, прыязным персаналам.

Шкада, што дэлегацыю, у склад якой уваходзілі расійскія, польскія, літоўскія госці, а таксама журналісты, азнаёмілі з некаторымі "галактычнымі" пляцоўкамі ў выключна паскораным рэжыме. Ды і за гэты невялікі адмежак часу людзі ў касцюмах і галыштуках з запалам пакаталі шары ў більярднай і з не меншай зухаватасцю паспаборнічалі ў боўлінгу.

Што да любові, дык ёй, у прыватнасці да Гродна, быў напоўнены і Абласны драматычны тэатр. На другім паверсе размяшчалася экспазіцыя макетаў помнікаў архітэктуры, у фая працавалі выстаўкі мясцовых мастакоў і народных майстроў, выступалі разнастайныя калектывы. Творцаў у такой нефармальнай абстаноўцы вітаў міністр культуры краіны Барыс Святлоў, у якога я пацікавіўся, а ці зможна, на яго погляд, Гродна абысці сваіх папярэднікаў — культурнай сталіцы Беларусі 2010 — 2013?

— Ні пра якое спароніцтва гаворка не ідзе, — заўважыў мне Барыс Уладзіміравіч. — Прадэманстраваць дасягненні ў галіне культуры, прыцягнуць увагу не толькі да поспехаў у гэтай сферы, але і да горада, да краіны наогул — вось пра што варта казаць найперш.

Запісу кнізе-летпісе ў прысутнасці міністра культуры Барыса Святлова і старшыні Гродзенскага гарвыканкама Андрэя Худыка.

Культуру Гродзеншчыны прадставілі ў яе шляхетнасці і аўтэнтычнасці.

У канцэртнай прымаў удзел Тэа — прадстаўнік краіны на "Еўрабачанні-2014". Артыст, дарэчы, скончыў Гродзенскі дзяржаўны каледж мастацтваў.

А старшыня Гродзенскага гарвыканкама Андрэй Худык па сакрэце паведаміў пра тое, якое з мастацтваў для яго асабіста з'яўляецца найважнейшым.

— Тэатр. У творчасці я люблю жывое дзейства. Заўсёды атрымліваю асалоду ад таго, як артысты ўмеюць перадаваць глядачам свае эмоцыі — у словах, у руху, у танцы. Як яны перадаюць настрой душы публіцы, як далучаюць і ўключаюць яе ў тое, што адбываецца на сцэне. Прызнацца, стараюся не прапусіць усе гродзенскія тэатральныя прэм'еры, бываю на спектаклях, антрапрывазах.

А майстры мастацтваў Гродна адкрылі ўрачысты вечар пралогам, калі артысты выйшлі на сцэну ў вобразах персанажаў мінулых стагоддзяў. Яны лагічна перадалі эстафету персаналіям цяперашнім. Барыс Святлоў сярод іншага, звяртаючы-

ся да кіраўнікоў горада, вобласці і жыхароў рэгіёна, нагадаў, што атрыманы горадам статус шмат да чаго абавязвае. І, у адпаведнасці з рэгламентам, уручыў Андрэю Худыку сертыфікат і памятны знак, якія пацвярджаюць, што Гродна з'яўляецца ў 2014 годзе Культурнай сталіцай Беларусі. У сваім слове мэр паабяцаў, што Гродна прыемна здзівіць усімі сваімі — а іх тры сотні з лішкам — мерапрыемствамі, запланаванымі ў рамках акцыі. Пад канец афіцыйнай часткі ўрачыстасці міністр культуры і старшыня гарвыканкама пакінулі запісы ў кнізе-летпісе, дзе з гэтай пары будуць фіксавацца знакавыя падзеі ў горадзе.

А затым пачаўся канцэрт. У ім сучасныя рытмы суседнічалі з класікай, фолк з эстрадай, скокі з песняй. Асабліва ж мяне ўразіў нумар танцораў — хлопчыкаў і дзяўчынак, які суправаджаўся кампазіцыяй, дзе дзіцячымі галасамі ад імя юнага пакалення спявалася пра тое, пра што, уласна, яно, відаць, і марыць. У прыватнасці — "адпачываць у Куршавэлі". А я калісьці марыў паляцець на Марс... Кожнаму часу — свае жаданні. Урэшце, да многіх аднойчы прыходзіць разуменне: на самай справе, усё, што нам трэба, — гэта любоў... Вось такія высновы з Гродна — з Культурнай сталіцы Беларусі-2014 — з любоўю!

Стратэгія начальніка аддзела

Праграмісты ёсць, але зарплаты...

Слонімскі раён, Жыровіцкі манастыр, радзіма Валянціна Таўлая і Івана Міско — святая зямля, дзе культура мае трывалыя карані і непаўторнае аблічча. Але, як і паўсюль, хапае тут праблем, вырашэнне якіх залежыць не толькі ад мясцовага кіраўніцтва.

Святлана РАМАНЮК,
Слонімскі райвыканкам:

— Зазначу спярша, што рубрыка «Стратэгія начальніка аддзела» — вельмі цікавая і карысная. Мае калегі ўзнімаюць праблемы, якія не могуць не турбаваць работніка культуры ў рэгіёнах. Асабіста я працую ў гэтай сферы тры дзесяцігоддзі, васьмнаццаць гадоў з іх вядзецца гаворка пра састарэласць тыпавых штатаў. Што змянілася? Я вельмі ўдзячная кіраўніцтву нашага райвыканкама, што мы ад праблем са штатным раскладам пазбавіліся. У аддзеле маем і праграміста, і юрыста. Праграміст нават ёсць у Цэнтральнай раённай бібліятэцы! Але ад іх зарплат хочацца плакаць. Не ўсё, натуральна, нашы праблемы можна вырашыць на мясцовым узроўні. Адсюль — "цякучка" кадраў, не заўжды высокая якасць працы.

А ў 1990-я, калі хто памятае, не было вакансій у нашай галіне. Каб уладкавацца на працу ў бібліятэку, трэба было запісвацца ў чаргу і чакаць, калі хто звольніцца. Практыкам, якія атрымлівалі профільную адукацыю, за гэта даплачвалі. Кампенсаваўся і кошт жылля. Усе гэтыя захады ладзіліся не на ўзроўні раёна, а на ўзроўні дзяржавы. Таму і аўтарытэт нашай прафесіі быў надзвычай высокі.

Вельмі хваравітае пытанне ўзняла Галіна Балінская з Ашмян: колькасць устаноў культуры скарачаецца, а даведзеныя заданні — павялічваюцца. Усё так. Мы па-ранейшаму адказваем за рост клубных фарміраванняў, колькасць платных паслуг, а змяншэнне насельніцтва ніяк не ўлічваецца. І ўсё тое карэнным чынам змяніла стаўленне моладзі да прафесіі работніка культуры. Губляецца яе прэстыж, і баліць душа з-за такога стаўлення.

Удзячная кіраўніцтву райвыканкама, што мы ад праблем са штатным раскладам пазбавіліся. У аддзеле маем і праграміста, і юрыста. Праграміст нават ёсць у Цэнтральнай раённай бібліятэцы! Але ад іх зарплат хочацца плакаць.

Рук, канешне, не апускаем. Адным з прыярытэтных кірункаў нашага развіцця застаецца маладзёжная палітыка. Фестывалі сучаснага танца, альтэрнатыўнай музыкі становяцца брэндавымі. Сёлета гэтыя мерапрыемствы фінансуе вобласць. Дзясяты раз правядзём адкрыты рэгіянальны фестываль «Паланэз», у якім бяруць удзел калектывы з Расіі, Польшчы, Літвы... Яшчэ ў снежны падпісалі дамову аб супрацоўніцтве з Вінніцкім абласным зямляцтвам беларусаў. Яны таксама прыедуць на «Паланэз». Думаю, што ў перспектыве фест стане міжнародным.

Адна з апошніх прыдумаў нашага метацэнтры — доўгатэрміновы праект «Дзень добры, суседзі!». Адна вёска едзе ў госці да другой, праз тыдзень — наадварот. А раённы Дом рамёстваў распрацаваў некалькі мясцовых брэндаў: рэгіянальную ляльку і слонімскага дамавіка. Лепшых сувеніраў для дарагіх гасцей і не прыгадаць!

Трэці раз ладзім Свята беларускай бульбы. Ім зацікавіўся Міжнародны фонд развіцця сельскіх тэрыторый. У рамках праекта міжнароднай тэхнічнай дапамогі фінансуецца эстрадны праект «Дзве струны». Для набыцця касцюмаў, апаратуры нам выдаткавана дзве з паловай тысячы еўра.

Сёлета плануем завяршыць будаўніцтва Слонімскага дзяржаўнага драматычнага тэатра. Мы вельмі любім свой горад і ягоныя старадаўнія традыцыі. А калісьці ж на ўсю Еўропу славіўся наш Тэатр Агінскага! Робім усё, каб і сёння пра культуру Слонімшчыны ведалі не толькі ў Беларусі.

Апошнім часам давалася неаднаразова назіраць за дзейнасцю Студэнцкага этнаграфічнага таварыства. Упершыню — пад час экспедыцыі на Случчыну ў пошуках звестак пра існаванне там народнага тэатра. У другі раз — на прэзентацыі арганізацыі ў Інстытуце культуры Беларусі, прысвечанай акрэдытацыі СЭТ пры UNESCO. Пашчасціла паглядзець і на адмысловае батлеечнае прадстаўленне для дзяцей-інвалідаў у выкананні сяброў СЭТ, што адбылося нядаўна ў ДOME міжканфесійных зносін "Кінанія". Пад час гэтых сустрэч адбываліся нашы гутаркі з кіраўніком арганізацыі Аляксеем ГЛУШКО, што і сталі асновай гэтага інтэрв'ю.

— У варунках, калі пэўныя ўмовы жыцця дыктуе камерцыя, традыцыйныя сялянскія супольнасці застаюцца неабароненымі. Не спрыялі іх развіццю і дзесяцігоддзі дыскрэдытацыі каштоўнасцей народнай культуры і сялянскага ўкладу як неактуальнага і неадпаведнага патрабаванням сучаснасці. На жаль, і зараз гэты стэрэатып яшчэ патрэбна шмат у чым пераадольваць. Рынак дыктуе ўніфікацыю, глабалізацыю, а таму ахова спадчыны патрабуе арганізаваных грамадскіх высілкаў. На жаль, наша вёска аслаблена настолькі, што зараз без вонкавых імпульсаў традыцыйная культура не здольна развівацца.

Яшчэ адной з праблем бачу камунікатыўны разрыў між носьбітамі, экспертамі і людзьмі, якія працуюць у сферы культуры і адукацыі. Задача СЭТ — звесці разам носьбітаў і патэнцыйных пераемнікаў традыцыі з іх мясцовасці, далучыць экспертаў і зараз выконваць ролю каталізатара.

Пад час больш як двух дзесяткаў экспедыцый выявілася, што ў многіх раённых метадычных цэнтрах, куды мы звяртаемся ў першую чаргу, практычна адсутнічаюць грунтоўныя фальклорныя зборы, матэрыялы ранейшых этнаграфічных экспедыцый. Адным словам, людзі на месцах не маюць дастатко-

— А ці мае СЭТ свой архіў?

— Так, больш за тое, з 2001 года адна з нашых мійсій — дапамагаць у апрацоўцы архіўных збораў іншых арганізацый, прыватных даследчыкаў. Сёння наш архіў — гэта каля 2000 гадзін аўдыя- і відэазапісаў. Гэта адзін з самых вялікіх у краіне фальклорных збораў. Трэцюю частку ў ім складаюць матэрыялы, перададзеныя нам арганізацыямі на захаванне і апрацоўку. У перспектыве жадаем на сваёй базе стварыць цэнтр дакументацыі, які дазволіць па запытах з месцаў прадстаўляць неабходную інфармацыю. Зараз прапрацоўваюцца механізмы эфектыўнага і аператыўнага пошу-

ні воўны ў Лагойскім раёне і шапавальстве непадалёк ад Дрыбіна, майстар-класы па ткацтве ў Старых Дарогах, валенні ў Міёрскім раёне, падвойным ткацтве ў Гудзевічах. Стараемся знаходзіць і запрашаць на нашы мерапрыемствы народных майстроў. Неяк даведаліся, што ў Навагрудскім раёне жыве самабытны майстар па скураным абутку, і адразу паехалі — праводзіць відэафіксацыю ды пераймаць традыцыю.

Добрым прыкладам папулярнасці беларускіх традыцый могуць стаць рэгіянальныя фестывалі народнай культуры. Так, летась у Магілёве адбыўся першы Траецкі фест пад назвай "Зялёныя святкі" — з

Статус UNESCO для...

Кастусь АНТАНОВІЧ

— СЭТ было створана яшчэ ў 1998 годзе. І за чатыры гады вырасла да рэспубліканскага маладзёжнага грамадскага аб'яднання. Пры гэтым ініцыятыва выходзіла ад некалькіх суполак моладзі — краязнаўцаў, маладых даследчыкаў айчыннай мінуўшчыны і народных традыцый. Цікава, што гэта была найперш моладзь, якая нарадзілася ў горадзе, але цікавілася сваімі каранямі, хацела навучыцца, да прыкладу, майстарству тых жа народных танцаў. Сёння філіялы аб'яднання маюцца ў Мінску, Магілёве, Віцебску, Гродне, Полацку.

Як на пачатку 2000-х, так і сёння галоўнымі мэтамі застаюцца захаванне і папулярнасць традыцыйнай этнічнай культуры, прыроднага і культурнага ландшафту. Тая ж традыцыйная культура разглядаецца намі як жывая з'ява, што мае імпульс, натхненне. Яна здольная быць светапогляднай асновай сённяшняй моладзі. Першымі ж формамі дзейнасці былі збор і захаванне народных традыцый, фальклору: мы пачалі ездзіць у экспедыцыі, дзе фіксавалі каштоўную для грамадства пра абрады, звычаі, народныя рамёствы. Скажу, што людзі, да якіх завітаем у час экспедыцый, ахвотна ідуць на кантакт, вельмі рады, калі да іх прыязджае моладзь і дапамагае аднаўляць свята ці той жа абрад, які доўгі час не праводзіўся, але быў жывы ў памяці.

— Як вядома, адной з пагроз для аўтэнтычнага фальклору з'яўляецца тэндэнцыя да міграцыі вясковых жыхароў у горады. Якія яшчэ небяспекі сёння стаяць перад традыцыйнай культурай?

Аляксей Глушко. / Фота аўтара

Ведаць такі стан рэчаў і не рабіць ніякіх спроб — няправільна. А таму дэманстрацыя, папулярнасць каштоўнасці нематэрыяльных элементаў спадчыны можа стаць штуршком да адраджэння самой вёскі. Перакананы, традыцыйная культура пры адпаведных умовах можа рэгулявацца і самааднаўляцца. І задача дзяржавы, лічу, — ствараць умовы для падтрымкі вясковай супольнасці і мінімальна ўмешвацца ў жывую традыцыю. Да прыкладу, нельга змяняць тэрміны ды асабліва сці тых жа народных абрадаў.

ва матэрыялу, на якім можна было б плённа працаваць. А займацца збіральніцкай працай не могуць з-за адсутнасці неабходных фінансаў, часу. Разам з тым вялікія аб'ёмы інфармацыі ляжаць у архівах і мала выкарыстоўваюцца. Перакананы, што копіі матэрыялаў, назбіраных даследчыкамі цягам дзесяцігоддзяў, маюць аказацца даступнымі работнікам культуры, настаўнікам, краязнаўцам. Да слова, мы па меры магчымасці імкнёмся пакідаць на месцах копіі сабраных і знойдзеных у архівах матэрыялаў.

Як стварыць моду на традыцыйную культуру і падтрымаць вёску?

ку, рэалізацыя доступу да архіва праз глабальную сетку.

Мяркую, што і надалей трэба праводзіць інвентарызацыю элементаў нематэрыяльнай спадчыны кожнага раёна, вывучаць, што патэнцыйна можна аднавіць. Толькі па справаздачах экспедыцый у Докшыцкі раён мы вылучылі каля 46 элементаў, з якіх адзінкі ў стане актыўнага бытавання. Такую сітуацыю можна спрацаваць і на іншыя раёны. Атрымліваецца, што больш як 80% нашага нематэрыяльнага багацця захоўваецца ў памяці носьбітаў і ў архівах.

— Які фармат правядзення вашых мерапрыемстваў?

— Акрамя этнаграфічных экспедыцый мы займаемся правядзеннем народных свят, навучаннем моладзі традыцыйным спевам, танцам і рамёствам у форме гуртоў, майстар-класаў, летнікаў. З апошніх магу прыгадаць летнікі па прадзен-

канцэртнай, танцавальнай і дзіцячай пляцоўкамі. Працавала народная кухня, праходзілі майстар-класы па рамёствах. Атрымалася цудоўнае сямейнае свята і, разам з тым, далучэнне грамадскасці да традыцый у сваіх рэгіянальных формах. Маю спадзяванні, што і ў іншых абласных цэнтрах з'явіцца аналагічныя фестывалі, прывязаныя да асабліва шанаваных каляндарных святаў. Гэта можа стаць добрым брэндам. Акрамя таго, важна стварыць у маладзёжным асяродку моду на традыцыйную культуру: у тым жа адзённым, інтэр'еры жылля.

— Зусім нядаўна СЭТ атрымала акрэдытацыю пры UNESCO. Якія планы ставіце перад арганізацыяй з гэтай нагоды?

— Цяпер, атрымаўшы ганаровы статус, мы хацелі б на больш высокі грамадскі ўзровень узняць пытанне аховы нематэрыяльнай спадчыны. На парадку дня стварэнне грамадскай каардынацыйнай рады, куды б увайшлі і работнікі культуры, сферы агратурызму, і эксперты, і прадстаўнікі мясцовай улады, СМІ, бізнесу. Пры гэтым важна, каб была жывая зацікаўленасць кожнага канкрэтнага чалавека. Каардынацыйная рада мусіць паспрыяць абмену інфармацыяй, стаць пляцоўкай для дыскусій па пошуку эфектыўных механізмаў захавання нематэрыяльных каштоўнасцей, дапамагчы ў афармленні заявак на ўнясенне таго ці іншага элемента нематэрыяльнай спадчыны ў спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей. Плануецца стварыць і рэсурсны цэнтр, які будзе ўключаць адкрытую базу даных.

K

Рэйтынг ідэй з інтэрнэт-прасторы: брэндавыя графіці з Беларусі, Польшчы і Францыі

Сляпяныя фасады гарадскіх будынін непакояць творцаў. А гэтыя пустыя бетонныя палотны мараць пра пэндзаль. Калі мары і непакой знянацку супадаюць, шэры будзень выбухае колерам "роспісу па... доме".

Яўген РАГІН

Як вам партрэт дзяўчыны з зялёнымі вачамі ў дзвяц паверхаў вышыней?! Менавіта такі фасад упершыню ўбачыў трыццаць гадоў таму недзе ў Юрмале. Як мне патлумачылі, урбаністычны партрэт стаў вынікам светлага чэрвеньскага бяссоння аднаго з маладых мастакоў, што любіў альпінізм...

Згадайма з гэтай нагоды мазаікі Аляксандра Кішчанкі на фасадах дамоў мінскага мікрараёна "Усход". А напярэдадні леташняга Дня беларускага пісьменства ажылі гарадскія фасады Быхава. Бетонная прастора стала кропкай прыцягнення для студэнта, калі не памыляюся, з Воранава. Чаму так мала вась такіх працяў шчаслівага разнаўлення на Беларусі? Калі памыляюся, дык папраўце.

А паслужлівы Інтэрнэт на мае пошукі сусветных аналагаў адгукнуўся двума яркімі прыкладамі: на радзіме мастака Фернана Лежэ і ў Польшчы, дзе не забываюць музычна-песенную славу Чэслава Немэна.

"Роспіс па... доме"

Старычныя выявы ў Быхаве з нагоды Дня беларускага пісьменства. / Фота Юрыя ІВАНОВА

Прыліпкі творчасці Чэслава Немэна ўпрыгожылі дамоў у польскім Белгародзе (зверху), а родны дом Фернана Лежэ цяпер мае і ягоны выяву на адным з тыльняк бакоў будынка.

Батлейка — па прынцыпе ценявога тэатра

На Беларусь батлейка прыйшла з Цэнтральнай Еўропы ў XVI ст., дзе ў часы Сярэднявечча існавала традыцыя выстаўляць у касцёле пад час Ражджства нерухомае фігуркі Хрыста, Марыі, Іосіфа, пастухоў, авечак, быкоў. Лічыцца, што гэтую традыцыю прынеслі на славянскія землі з Італіі манахі-францысканцы.

Як яе з'яўленне, так і самі спектаклі-прадстаўленні ў беларускай батлейцы бяруць свой пачатак у Сярэднявеччы. Яны паходзяць ад усходнееўрапейскіх містэрый і школьнай драмы. Паступова, недзе ў XVII — пачатку XVIII стст., пачынаецца так званая "абміршчэнне" рэпертуару батлей-

Існавала таксама трох'ярусная батлейка, якая бытвала ў Магілёве і была апісана ў пачатку XX ст. Раманавым. У зборах Музея старажытнабеларускай культуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі захоўваецца аднаярусная батлейка пачатку XX ст., якую набылі ў 1962 г. у час фальклорна-тэатразнаўчай экспедыцыі ў вёску Бялевічы Слуцкага раёна.

Усе названыя скрыні батлеек, нягледзячы на розную колькасць ярусаў, мелі падобную канструкцыю: у падлозе скрыні рабіліся разрэзы для шпанёвых (пасаджаных на стрыжань) лялек, якія прадстаўлялі спектакль "Цар Ірад". У двух'ярусных верхні ярус, а ў трох'ярусных — сярэдні ўяўлялі пачору, дзе нарадзіўся Ісус Хрыстос, ніжні прадстаўляў сабой палац цара Ірада.

Прынцыпова адметным тыпам народнага ляльчнага тэатра з'яўлялася батлейка, зробленая па прынцыпе ценявога тэатра. Калі батлейшчык запальваў свечку і паварочваў абручы, то на пярэдніх сценах скрыні атрымліваліся павялічаныя цені. Батлейка па згаданым прынцыпе ценявога тэатра, якая атрымала найбольшае пашырэнне на Віцебшчыне ў XVII — XIX стст., называлася «жлоб».

Апісанне яшчэ аднаго віду батлейкі — "зоркі", можна знайсці ў запісах Ю.Крачкоўскага «Быт западнорусскаго селянина»: яна ўяўляла з сябе зорку, якую з песнямі насілі калядоўшчыкі. Унутры батлейкі знаходзілася рухомае кола, па акружнасці якога наклеівалі выразаныя з паперы салдацікаў на конях ці пехацінцаў. У сярэдзіну зоркі ўстаўлялі запаленую свечку. Калі ў памяшканні не было святла, а кола з фігуркамі пачынала рухацца, на экране зоркі скакалі цені ад папяровых герояў.

Сёння адзіная арыгінальная батлейка па прынцыпе ценявога тэатра — хатка-скрыня, якая мае мясцовую назву "вартэл", — захоўваецца ў фондах Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту. Яна была набыта ў Аляксандра Кукса ў вёсцы Бездзеж Драгічынскага раёна Брэсцкай вобласці пад час экспедыцыі ў ліпені 1985 г.

Хатка-скрыня была выраблена сялянамі вёскі Бездзеж з фанеры ў выглядзе хаткі са стрэшкай. Адна з доўгіх сценак — з выразаным праёмам, абцягнутым поліэтыленавай плёнкай. У супрацьлеглай сцяне — маленькія рухомае дзверы. Бакавыя сценкі з імітаванымі вакенцамі, праёмы якіх зацягнуты матавай паперай. У сярэдзіне хаткі, паралельна імітаванай падлозе, размешчана ру-

Факты пра...

Два храмы адной вёскі

Не так даўно адзначыў 250-годдзе з часу ўзвядзення касцёла Беззаганнага Зачацця Найсвяцейшай Панны Марыі ў Касцяневічах на Вілейшчыне.

Касцёл Беззаганнага Зачацця Найсвяцейшай Панны Марыі ў Касцяневічах.

Яго гісторыя пачалася ў 1652 годзе, калі ўладальнік гэтых мясцін Павел Ляскоўскі адпісаў Касцяневічы віленскаму калегіуму езуітаў. Тут пачала дзейнічаць місія ордэна, і праз 10 гадоў быў узведзены першы драўляны касцёл, асвечаны ў гонар Святога Ігнацыя Лаёлы. А на адукацыйнай базе, закладзенай місіяй, пазней у вёсцы адкрылі рамеснае вучылішча.

Напрыканцы 1763 г. на месцы драўлянага храма пад кіраўніцтвам Феліцыяна Сулістроўскага на грошы віленскага падчашага Міхаіла Відмонта і ахвяраванні жыхароў узвялі мураваны касцёл у гонар Беззаганнага Зачацця Панны Марыі, што дайшоў да нас. А вось ордэн езуітаў праз дзесяцігоддзе спыніў існаванне ў большасці краін Еўропы. І толькі на тэрыторыі Расіі манахі служылі да сакавіка 1820-га.

А касцяневіцкі храм ніколі не закрываўся, а ў XIX стагоддзі вернікі-каталікі з Вілейкі вымушаны былі прыязджаць сюды на святы. Храм не закрываў свае дзверы для вернікаў і ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Настаяцель касцёла (на жаль, яго імя не вядома) не дазволіў немцам ператварыць будынак у стайню, за што быў расстраляны на парозе храма. Баючыся пратэстаў, нямецкія ўлады дазволілі праводзіць набажэнствы. У 1950-я прыйшла чарга ўжо самім жыхарам заступіцца за сваю святыню...

І яшчэ адна слава: бязрозавая аляя — унікальны помнік прыроды, — што вядзе да храма. Сёння з тых 200-гадовых бяроз захавалася толькі некалькі.

Наталля ШАПРУНОВА, журналіст

Бездзежскі вяртэл

кі, які актыўна папаўняецца народна-камедыйнымі, свецкімі па сваім характары сцэнамі з дыялогамі, песнямі, танцамі. Сам жа народны ляльчы тэатр паступова пераходзіць ад святароў і шкаляроў у рукі мяшчан і сялян, і ў XIX — пачатку XX ст. ён стаў неад'емнай часткай духоўнай культуры беларусаў. У гэты час на Міншчыне, Магілёўшчыне і Віцебшчыне этнографамі Еўдакімам Раманавым і Пятром Шэйнам былі запісаны самыя багатыя зборы тэкстаў батлеечных прадстаўленняў.

На Беларусі было распаўсюджана шмат разнавіднасцей батлейкі. Самая папулярнай была двух'ярусная скрыня з рухомамі шпанёвымі лялькамі. Прыкладамі такога тыпу батлеек, якія захаваліся да нашых дзён, з'яўляюцца так званы "Ельнінскі вяртэл" канца XVIII — пачатку XIX стст., які знаходзіцца ў Дзяржаўным цэнтральным тэатральным музеі імя А. Бахрушына ў Маскве, і "Магілёўская батлейка" сярэдзіны XIX ст. (цяпер — у Расійскім этнаграфічным музеі ў Санкт-Пецярбургу).

Бездзежскі вяртэл з калекцыі Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту.

хомае кола. Па акружнасці да яго прымацаваны плоскія, выразаныя з фанеры выявы пёўня, сабакі, каровы, каня, зайца, аленя і конніка (на жаль, некаторыя фігуркі страчаны). У цэнтры знаходзіцца падстаўка для свечкі. Вонкі выведзены драцяны рычаг, які прыводзіць у рух кола. Хатка пафарбавана ў чорны колер, на страху наклеены месяц і зоркі з паперы пад срэбра, сцены і схілы страхі аздоблены махрамі з рознакаляровай паперы, на вільчыку прымацаваны драўляны крыж, пафарбаваны ў бронзавы колер. Уздоўж прадольных сцен былі прымацаваны жэрды для трымання (страчаны).

Згаданая батлейка, аўтэнтчных аналагаў якой больш няма на Беларусі, бытвала ў вёсцы Бездзеж у канцы 1970-х — пачатку 1980-х. Скрыню ў час святкавання Каляд насілі дзеці. Пры ўваходзе ў хату некалькі чалавек трымалі скрыню за жэрды, адзін круціў металічны дрот, прыводзячы ў дзеянне кола з фігуркамі. Акрамя таго, дзеці спявалі калядныя песні, якія суправаджаліся музыкай: гралі на скрыпцы або гармоніку.

Нагледзячы на тое, што Бездзежскі вяртэл бытаваў у 2-й палове XX ст., ён мае шматлікія рысы батлейкі XIX — пачатку XX ст.

Наталля GERMAЦКАЯ, навуковы супрацоўнік Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту

(Заканчэнне. Пачатак у № 2.)

Энцыклапедычна

Скажы мне свой дэвіз...

Найважнейшымі атрыбутамі сучасных дзяржаў з'яўляюцца сцяг, герб, гімн. А ў многіх — яшчэ і дэвіз. Наш пазаштатны аўтар працягвае сваё даследаванне розных выслоўяў у падобных краінах свету. Нагадаем, не так даўно, у кастрычніку, праблема новага нацыянальнага слогана была ўзнята і на высокім дзяржаўным узроўні ў Беларусі.

Паводле адной версіі дэвіз "Пролетарии всех стран, соединяйтесь!" быў афіцыйным у КНР пад час праўлення Мао Цзэдуна. Па іншай, быў (і застаецца) дэвізам толькі Камуністычнай партыі Кітая. На сённяшні дзень ні ў Расіі, ні ў Кітаі афіцыйнага дэвізу няма, але абмеркаванні ідуць таго, якія выслоўі маглі б стаць афіцыйным дэвізам у гэтых краінах, працягваецца...

Паводле шэрагу энцыклапедычных даведнікаў Беларусь сёння мае толькі неафіцыйныя варыянты дэвізаў, а афіцыйнага ў нас таксама

няма. У пошуках яго знаходзяцца такія краіны, як Італія (раней: "Мы звязаны Канстытуцыяй і рэлігіяй"), Румынія (раней: "Нічога без Бога", "Усе разам!"); Аўстрыя (раней: "Лёс Аўстрыі — правіць Сусветам", "Аўстрыя знікне апошняй!", у часы Аўстра-Венгерскай імперыі — "Непадзельна і непаруйна") ды шэраг іншых краін.

У ЗША, па сутнасці, тры актуальныя дэвізы: «У Бога мы верым» — афіцыйны, а таксама «Са шматлікіх — адзінае» — фактычны — ды «Парадак новай эры» — неафіцыйны. Відавочна, гэтыя словы выслоўі, так ці інакш характарызуюць усёбаковую (у тым ліку і ваяўнічую) палітыку ЗША.

Аднак ваяўнічыя дэвізы іншых краін не заўсёды адлюстроўваюць сучасны стан знешняй і ўнутранай палітыкі. Напрыклад: дэ-

візы Грэцыі, Македоніі, Уругвая, Кубы аднолькавыя — "Свабода або смерць!", дэвіз Гібралтара — "Не пераможаны ворагамі", дэвіз Свазіленда — "Мы — крэпасць".

Дэвізы некаторых краін могуць падацца занадта простымі, нават банальнымі. Такі выраз "Сіла ў адзінстве" з'яўляецца афіцыйным у Анголе, Балівіі, Гаіці, Грузіі, Малайзіі. Дэвіз "Адзінства, праца, прагрэс" маюць Бурундзі, Конга, Нігер, Чад. У Беніне, Габоне, Гвінеі — "Адзінства, праца, справядлівасць". Відавочна, гэтыя словы выказваюць найбольш важныя для краін каштоўнасці і прыярытэты. Таму падабнаста ці аднолькавае некаторых дэвізаў — гэта не плагіят, а тоеснасць мыслення адрозных супольнасцей. Менавіта гэтым тлумачыцца аднолькавае, напрыклад, дэвізаў Еўра-

Алег ХАМЕНКА, лідар гурта "Палац", фалькларыст, выкладчык Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў

дэвізу, але мае стратэгічны (традыцыйны) — "Бог, гонар, Айчына".

У мяне была магчымасць некалькі дзён запар абмяркоўваць праблему так званага стратэгічнага дэвізу Беларусі з філосафам Вялянцінам Акудовічам. Мы паспрабавалі зрабіць спіс-рэзюмэнг каштоўнасцей вызначэнняў найбольш важных (падрэсплю, на наш погляд) для беларускага народа і скараціць яго да трох слоў. Нарэшце, пасля шматлікіх абмеркаванняў, пакінулі "Гонар, годнасць, грамадзянскасць" ("Чесць, достоинство, гражданственность" — па-руску). Але шырокае абмеркаванне любых версій нам падалося вельмі важным, бо для таго, каб дэвіз-лозунг-слоган стаў, прынамсі, сакральным і неабходным, ён павінен спачатку стаць шырокавядомым.

Сярод тых, хто пакінуў вялікую беларускую фатаграфічную спадчыну першай паловы ХХ стагоддзя, быў беларускі майстар з Косава Юзаф Шыманчык (1909 — 2003). У 1990-х гадах я перапісваўся з ім. А жыў тады ў дачкі — у польскай Лодзі. Спадар Шыманчык заўсёды быў рады маім лістам і выданням, якія я яму дасылаў. У знак падзякі ён кожны раз высылаў мне свае здымкі Слоніма 1940-х, а таксама кадры беларускага Палесся. Гляджу на іх сёння і не магу нарадавацца, якія яны ўнікальныя, рэдкія, якасныя, цікавыя...

Юзаф Шыманчык у Вільні, 1930-я гг.

Юзаф Шыманчык: проза і хараство на здымках Беларусі

Фатаграф з Косава

Дарэчы, спадарыня Ірэна, якая цяпер жыве ў Лодзі, у 2012 годзе ў Варшаве ў галерэі "Вазоўня" наладзіла выстаўку, прысвечаную бацьку, што мела назву "Юзаф Шыманчык: паміж фатаграфіяй побытавай і "айчынай фатаграфіяй". Наведвальнікі паказу і крытыкі адзначалі, што аўтар здымкаў 30-х гадоў ХХ стагоддзя не толькі фіксаваў прыгажосць тых месцаў, дзе быў, але паказаў таксама прозу жыцця, часта — вельмі беднага. Працы Шыманчыка сёння з'яўляюцца доказам таго, што ў гісторыі беларускай і польскай фатаграфіі 1930-х мы павінны з роўнай сілай ўлічыць вартасць сацыяльнай фатаграфіі як плыні піктарыялізму. Фатаграфіі Шыманчыка, пісала польская прэса, апрача прыгажосці краявіду і характэрных чалавечых тыпаў, паказваюць таксама цяжкае жыццё, бяду палескай вёскі...

Да вайны Юзаф Шыманчык пазнаёміўся з Аленай Ласько, якая была родам таксама з Косава і працавала швачкай. Яны ажаніліся і яшчэ ў пачатку Другой сусветнай вайны пераехалі ў Слонім... Там аднойчы адбываўся мітынг, на гоман якога выйшла на балкон і Алена. Ды трэба ж было здарыцца бядзе: балкон абрынуўся. Так загінула цяжарная жонка, чую смерць Юзафа моцна перажываў.

У палескай хаце, 1930-я гг.

На шпальцы ў Косаве. Крайні злева — Шыманчык, 1930-я гг.

...Будучы 14-гадовым хлопчыкам, Юзік упершыню выпадкова пазнаёміўся з фотаапаратам. Захапленне тэхнікай і фотамастацтвам змяніла яго жыццё. Пачынаў юнак як самавук. Але з часам набыў прафесійнае майстэрства і заснаваў сваё фотаатэлье — спачатку ў родным Косаве, потым у Слоніме, а пасля 1945 года ў Польшчы ў Кутне.

Захоплены ідэяй Яна Булгака, які быў прыхільнікам фатаграфавання Бацькаўшчыны, ён з рэпарцёрскім запалам дакументаваў Беларусь — здымаў беларускае Палессе, азёры Белае і Спораўскае, Косава, вёску Пескі (цяпер Бярозаўскі раён), Слонім, Пінск, сялян, рабочых, сцэны побыту сельскіх жыхароў, іх цяжкую працу і г.д. Захавалася каля 400 этнаграфічных і дакументальных здымкаў з Палесся. 50 фота ў Юзафа Шыманчыка набыў у 1990-х Бярозаўскі гісторыка-краязнаўчы музей. Фатаграф падараваў музею і адзін са сваіх фотаальбомаў.

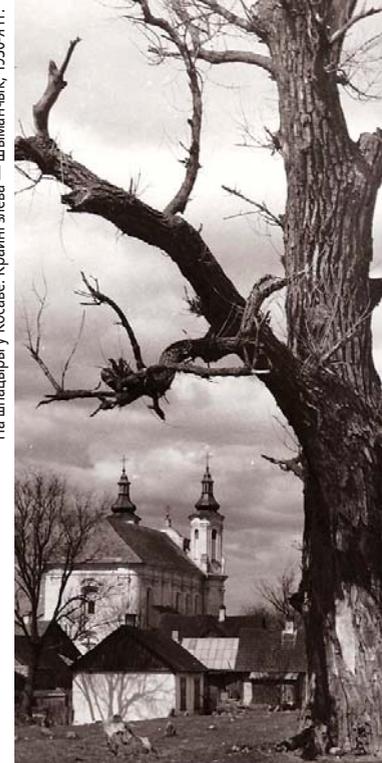
Пасля вайны Юзаф Шыманчык некалькі разоў наведваў Беларусь. У 1999 годзе ён прыязджаў сюды разам са здымачнай групай Варшаўскага тэлебачання. На Косаўшчыне, у Слоніме і ў іншых мясцінах, дзе калісьці жыў спадар Шыманчык, здымалі пра яго дакументальны фільм "Фатаграф Палесся". Мастак фатаграфіі наведваў мясціны свайго маленства і юнацтва, ён нават змог сустрэцца з героямі сваіх кадраў, якія яшчэ жылі і нават памяталі, як ён іх фатаграфавалі. Пазней гэты фільм музею ў Бярозе падаравала дачка творцы Ірэна Даманьска.

Залёты. Палессе, 1937 г.

У царкве, 1930-я гг.

Касцёл Святога Андрэя ў Слоніме, пачатак 1940-х г.

А ў ліпені 1944 года, калі немцаў выбілі са Слоніма, ад выбуху гранаты фотамайстэрня Шыманчыка ды амаль усё яе начынне згарэла. Выратаваць Юзафу ўдалося хіба што некаторыя здымкі і негатывы, якія знаходзіліся ў падвале...

Пасля вайны, ужо ў 1945-м, Шыманчык выправіўся жыць у Польшчу, дзе яшчэ сорак гадоў працаваў фатографам у мястэчку Кутна. З выхадам на пенсію, у 1985-м, ён пераехаў у Лодзь. Усё, што сфатаграфавалі і пакінуў беларусам і палякам Юзаф Шыманчык у першай палове ХХ стагоддзя, яшчэ па вартасці не ацэнена спецыялістамі-этнографамі і гісторыкамі. А можа я памыляюся? Бо яго фотаздымкі ўжо набылі музеі і бібліятэкі Мінска, Вільні, Бярозы, Слоніма, Пінска, Пружан, Варшавы, Кракава, Беластока і іншых гарадоў. Яго працы сёння выклікаюць жывы інтарэс ва ўсіх, хто цікавіцца гісторыяй Бацькаўшчыны і хто неабякава да яе.

Сяргей ЧЫГРЫН,
краязнаўца, журналіст
Слонім

Косава, вуліца Касцюшкі, 1930-я гг.

3 25 СТУДЗЕНЯ

а • ф • і • ш • а «К»

ДА 1 ЛЮТАГА

МУЗЕЙ

НАЦЫЯНАЛЬНЫ
МАСТАЦКІ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬг. Мінск, вул. Леніна, 20.
Тэл.: 327 45 62.

Экспазіцыі:

■ Мастоцтва Беларусі
XII — XVIII стст.■ Мастоцтва Беларусі
XIX — пач. XX стст.■ Мастоцтва Беларусі
XX — пач. XXI стст.■ Мастоцтва Расіі
XVIII — пач. XX стст.■ Мастоцтва краін
Заходняй і Цэнтральнай

Еўропы XVI — XX стст.

Выстаўкі:

■ **"Слуцкія паясы"**
(са збору Львоўскага гістарычнага музея) —
да 18 красавіка.■ Выстаўка **"Сведкі
часу. Партрэт у рускім
жывапісе і графіцы XVIII
— XX стагоддзяў"** — да 2
сакавіка.■ Выстаўка графікі Ва-
лерыя Ляшкewіча — да 26
студзеня.Спарткомплекс
"Раўбічы", Мінскі раён.
Тэл.: 507 44 68.■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выстаўка **"Беларускі
народны абраз XIX ста-
годдзя"** — да 1 сакавіка.

МУЗЕЙ

В.К. БЯЛЫНЦАГА-БІРУЛІ
Ў Г. МАГЛЁВЕг. Магілёў, вул. Ленінская, 37.
Тэл.: (8-0222) 22 48 87.■ Экспазіцыя **"Культура
1-й пал. XIX ст."**.НАЦЫЯНАЛЬНЫ
ГІСТАРЫЧНЫ МУЗЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬг. Мінск, вул. К.Маркса, 12.
Тэл.: 327 43 22.

Экспазіцыі:

■ **"Старажытная
Беларусь"**.■ **"Беларусь XVI —
XVIII стст. у партрэтах
і геральдыцы"**.г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19.
Тэл.: (8-01770) 5 51 81,
5 31 96, 2 06 02

Палацавы ансамбль:

■ Выстаўка **"L'ensemble"**
— да 1 лютага.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС
"MIP"г.п. Мір, Карэліцкі раён,
Гродзенская вобласць.
Тэл.: (8-01596) 2 82 91,
(8-01596) 2 82 70.■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выстаўка фатаграфій
"Свет стары — свет новы".■ **"Высакародны шык
будуараў"** — да 31 мая.■ **"Славенская зала"**■ Выстаўка **"Дух часу і рас-
кошы: мода і стыль 1820 —
1920 гадоў"** — да 31 мая.

Экспазіцыя:

■ Пастаянная экспазіцыя
"Шляхі" з праглядам
роліка ў 3D-фармаце
і інтэрактыўнай зонай
для дзяцей **"Хлопчык і
лётчык"**.■ Інтэрактыўныя му-
зейныя праграмы **"У
пошуках папараць-
кветкі"**, **"Вячоркі"**
для ўсіх катэгорый
наведвальнікаў.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.■ Інфармацыйна-касавы
цэнтр:■ Фотавыстаўка Віталя
Раковіча **"Ілюстрацыі да
гісторыі беларускай"** —
да 31 студзеня.царква", паўночны рызаліт
палаца).■ **"Загадкавыя фантазіі
мора"** (грот палаца).■ Экспазіцыя, прысвечаная
дзяржаўнаму дзячы
СССР А.Грамыку.■ **"Чырвоная
гасцеўня"**.■ **"Зала ўрачыстых
прыёмаў"**.■ Экспазіцыя адкрытага
захавання археалагічнай
калекцыі музея
(цокаль паўднёвай галерэі).■ **"Старажытная
гісторыя Гомельшчыны"**
(археалагічная экспазіцыя).■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.■ **"Вобраз каня ў
традыцыях нашых
продкаў"** —
да 31 студзеня.ноч" (з гісторыі белару-
скай батлейкі).ГОМЕЛЬСКИ АБЛАСНЫ
МУЗЕЙ ВАЕННАЙ СЛАВЫг. Гомель, вул. Пушкіна, 5.
Тэл.: (8-0232) 77 60 60.■ Пастаянная ваенна-
гістарычная экспазіцыя.■ Выстаўка тэхнікі
на адкрытай пляцоўцы.■ Выстаўка **"Пераможная
восень 1943 г."**.■ На тэрыторыі працуе
пнеўматычны цір.■ **"Музей крыміналіс-
тыкі"**.ЛІДСКІ ГІСТОРЫКА-
МАСТАЦКІ МУЗЕЙг. Ліда, вул. Перамогі, 37а.
Тэл.: (8-0154) 53 22 44.■ Экспазіцыя **"Прырода
Лідчыны"**.■ **"Вядзём пачатак свой
ад Гедыміна..."**.■ **"Вядзём пачатак свой
ад Гедыміна..."**